

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav hospodářských a sociálních dějin

Bakalárska práca

Max Bobrovský

Ferdinand Čatloš: osobnosť a myslenie

Ferdinand Čatloš – personality and beliefs

Praha 2023

Vedoucí práce: doc. Mgr. Matěj Spurný, Ph.D.

Pod'akovanie

Na tomto mieste by som sa chcel poďakovať predovšetkým vedúcemu tejto práce, doc. Mgr. Matěj Spurný, Ph.D, za jej vedenie a podporu. Vďaka patrí tiež kolegom z Bakalárskeho semináru za diskusie. Nakoniec sa chcem poďakovať Mgr. Márií Bajnokovej za gramatickú revíziu textu.

Prehlásenie:

Prehlasujem, že som bakalársku prácu vypracoval samostatne, že som riadne citoval všetky použité pramene a literatúru a že práca nebola využitá v rámci iného vysokoškolského štúdia či k získaniu iného či rovnakého titulu.

V Prahe, dňa 7. augusta 2023

Max Bobrovský

Klíčové slová: Čatloš, SNP, klerofašizmus, Slovenský štát, myšlení

Key words: Čatloš, SNP, clerical fascism, Slovak state, beliefs

Abstrakt

Táto bakalárska práca sa zaoberá osobnosťou a myslením Ferdinanda Čatloša, slovenského generála v ére tzv. Slovenského štátu. Ferdinand Čatloš je rozporuplná osobnosť moderných slovenských dejín. Bol vybraný preto, lebo jeho pamäte sú často preberané nekriticky a nesprávne. Súčasťou práce je biografická štúdia Ferdinanda Čatloša, analýza klérofašizmu ako historického fenoménu, analýza Čatlošových spomienok a porovnanie Ferdinanda Čatloša s Jozefom Tisom.

Abstract

This bachelor's thesis is concerned with personality and beliefs of Ferdinand Čatloš, slovak general in era of so called Slovak state. Ferdinand Čatloš is contradictory personality of modern Slovak history. He was chosen because his memoirs are often taken over uncritically and wrong. Parts of this thesis include biografical study of Ferdinand Čatloš, analysis of clerical fascism as a historical phenomenon, analysis of Čatloš's memoirs and a comparison of Ferdinand Čatloš and Jozef Tiso.

Obsah

1 ÚVOD	7
1.1 Pojmy	8
1.2 Literatúra a pramene	9
2 ANALÝZA POJMU KLÉROFAŠIZMUS	12
3 FERDINAND ČATLOŠ, LÉGIE A ČESKOSLOVENSKÁ REPUBLIKA	16
4 PRVÝ MINISTER NÁRODNEJ OBRANY SLOVENSKEJ REPUBLIKY (1939 – 1944)	19
5 FERDINAND ČATLOŠ, CESTA K SLOVENSKÉMU NÁRODNÉMU POVSTANIU, VÄZENIE A SMRŤ	24
6 SPOMIENKY FERDINANDA ČATLOŠA	26
7 KOMPARÁCIA FERDINANDA ČATLOŠA S JOZEFOM TISOM	35
8 ZÁVER	40
9 LITERATÚRA A PRAMENE	43
9.1 Literatúra	43
9.2 Pramene	44

1 ÚVOD

„Pre záujemcov píšem svoje pamäti, aby mali materiál na posúdenie nielen mojich činov, ale aj všetkých okolností, čo potrebuje národ slovenský pre svoje učenie sa z chýb a predností minulosti. Tomu som slúžil a v tom sa cítim doma, bezpečný a šťastlivý.“¹

Ferdinand Čatloš, generál a minister národnej obrany v ére tzv. Slovenského štátu je človek, ktorý si za svoj život prešiel mnohými pozíciami, a tými nemám na mysli len vojenské alebo politické pozície, ale aj „hodnotové“ pozície. Aj keď sa vždy považoval za národovca, tak jeho život bol, zdá sa, plný protikladov. Táto bakalárska práca sa bude zaoberať jeho osobnosťou a myslením. Keďže názov práce nesie osobnosť a myslenie, tak v prvej časti sa práca bude zaoberať osobnosťou a to prostredníctvom chronologickej biografie a v druhej časti sa bude zaoberať myslením prostredníctvom analýzy pamätí, ktoré písal po vojne až do svojej smrti. V práci sa bude nachádzať, pred hlavným textom, exkurz k pojmu klérofašizmus a ako je vnímaný vo vedeckej debata a ešte sa po reflexii jeho pamätí bude nachádzať jedna časť, ktorá bude kombinovať Čatlošovu osobnosť a myslenie a to vďaka komparácií Ferdinanda Čatloša s prezidentom Slovenského štátu, Jozefom Tisom.

Biografická štúdia Ferdinanda Čatloša ponúkne pohľad na to, aký protikladný mal Ferdinand Čatloš život a do akých situácií sa dostal. Táto sonda do Čatlošovho života poslúži ako základ na analýzu Čatlošových pamätí, ktoré ponúknu obraz ako Ferdinand Čatloš myslel, či už počas obdobia, v ktorom majú byť zasadené, alebo počas obdobia, keď boli písané.

Prečo ale písať práve o Ferdinandovi Čatlošovi? A prečo sa zaoberať jeho myslením? Určite ho nemôžeme považovať za mysliteľa, filozofa alebo teoretika, či už vojenského alebo iného. Taktiež tu vyvstáva otázka, prečo skúmať práve obdobie tzv. Slovenského štátu? Veď tento štát a jeho predstavitelia boli zvrhnutí jeho vlastnými ľuďmi v Slovenskom národnom povstaní. „Samostatná“ prvá Slovenská republika bola nahradená treťou Československou republikou. Po prevzatí moci komunistami vo februári 1948 sa v Československu dostala k moci komunistická diktatúra, ktorá bola pri moci až do roku 1989. Týmto chcem ukázať, že územie Slovenska a ľudia žijúci na ňom si prešli mnohými zmenami a v dnešnej dobe už žijú v demokratickom Slovensku, ktoré patrí do Európskej únie a NATO.

---

¹ Čatloš Ferdinand. Moje životné krédo, s.17. Slovenská národná knižnica, Martin. Literárny archív. Ferdinand ČATLOŠ, sign. 129 E 2

Prečo sa teda vôbec zaoberať štátom, ktorý mal také krátke trvanie? Len 6 rokov bola pri moci Hlinkova slovenská ľudová strana a režim a ideológia, ktorá bola v tom čase štátna, sa sama zdiskreditovala a fašizmus, nacizmus a slovenský klérofašizmus boli zakázané a aj zavrhnuté ideológie. Tento menší exkurz slovenskými modernými dejinami bolo dôležité ukázať. Mnoho ľudí, ktorí nežijú na Slovensku alebo sa o dianie na Slovensku nezaujímajú, možno nevedia pochopiť, prečo písať zrovna o období klérofašizmu na našom území. Táto téma ale na Slovensku nie je mŕtva a čoraz viac ľudí, hlavne v tejto dobe vojny na Ukrajine alebo energetickej kríze, pozerá na Slovenský štát ako na obdobie, kedy bolo Slovákom najlepšie. Preto je dôležité skúmať obdobie, kedy na Slovensku nevládla sloboda a pri moci boli ľudia ako Jozef Tiso, Vojtech Tuka alebo aj Ferdinand Čatloš.

Ferdinand Čatloš je ale predsa len odlišný od väčšiny ministrov a obyvateľov Slovenského štátu. Ako evanjelik sa dostal do zvláštnej pozície, kedy musel vidieť, ako sa katolicizmus spája s prvkami fašizmu a vytvárajú režim, v ktorom nedostávajú menšiny taký veľký priestor ako väčšinová populácia. Niečo takéto je možné povedať o každom totalitnom alebo autoritárskom režime, konkrétne pri Ferdinandovi Čatlošovi to je ale potrebné spomenúť, keďže on sám bol súčasťou menšiny, ktorej boli obmedzené práva.

Čo viedlo Ferdinanda Čatloša, aby sa pridal ku klérofašistom a radikálom, keď bol v Československu vnímaný ako legionár? Prečo sa, ku koncu vojny, obrátil proti Slovenskému štátu? Ako môže pomôcť skúmanie jeho pamätí k dosiahnutiu odpovedí na tieto otázky? Bol Ferdinand Čatloš len oportunistom a následne alibistom, aby dosiahol svoje osobné ciele? Prečo sa skoro celý povojnový život snažil očistiť svoje meno? Prečo, keď sa na Slovenskom národnom povstaní priamo nezúčastnil, mal potrebu sebe priznávať zásluhy, ktoré nie sú bezproblémovo prisúdenia hodné práve jemu? Na tieto otázky sa pokúsím odpovedať v tejto práci. Možno sa pri skúmaní pamätí, biografii a komparácií objavia aj ešte otázky iné.

1.1 Pojmy

V tejto práci budem používať pojem Slovenský štát ako označenie režimu, ktorý vládol na území Slovenska medzi rokmi 1939 - 1945. Som si vedomý, že toto označenie nie je úplne historicky presné, ale je natoľko zaužívané, že som sa ho rozhodol v tejto práci používať. Označenie ako Slovenská republika by mohla čitateľov miasť.

V prehľade práce som sa zmienil, a už viackrát som použil pojem klérofašizmus.²³ Prečo som zvolil použiť, na opis slovenského režimu práve tento pojem, prečo nie fašizmus poprípade nacizmus, alebo niečo úplne iné? Je ale samozrejmé, že zložitosť významu klérofašizmus sa nevzťahuje len na klérofašizmus ale aj na fašizmus samotný.

Prečo som si teda vybral práve, ešte možno ten ťažší, pojem klérofašizmus? Pokúsim sa v tejto kapitole podať dva možné výklady, ktoré podali dvaja rozliční ľudia, v dvoch odlišných krajinách a tak trochu aj časoch. Pokúsiť sa vysvetliť tento pojem v tejto bakalárskej práci chcem hlavne preto, lebo sa používa v sekundárnej literatúre, s ktorou som pracoval, ale používa ho aj samotný Ferdinand Čatloš vo svojich spomienkach a práve preto mi prišlo dôležité vysvetliť aj tento historický fenomén.

Druhým dôvodom je istá nadužívanosť vo verejnom priestore. Každý si určite všimol ako, hlavne politici, používajú tento alebo iný pojem, ako napríklad fašizmus, veľmi často a mnohokrát nezmyselne. Ako som už spomínal klérofašizmus je fenomén, ktorý sa pokúsili vysvetliť mnohí historici a historičky a dôvodom je práve jeho zložitosť, ale aj už spomínaná nadužívanosť vo verejnej debate.

1.2 Literatúra a pramene

K definícií pojmu klérofašizmus sa obrátim na dva články, ktoré ponúkajú dva možné výklady, ktoré podali dvaja rozliční ľudia, v dvoch odlišných krajinách a tak trochu aj časoch. Článok *Rogera Griffina*⁴ ponúka definíciu klérofašizmu na základe predstaviteľov štátu a článok *Hany a Michala Kubátovcov*,⁵ ktorí ponúkli definíciu klérofašizmu na základe politiky, zákonov a rozhodnutiami štátu.

Dodnes v podstate neexistuje úplná biografía Ferdinanda Čatloša, ktorá by rovnomerne rozoberala všetky aspekty jeho života. V časti o jeho biografii budem vychádzať z dvoch monografií o Ferdinandovi Čatlošovi, ktoré ale obe majú svoje nedostatky, prípadne sa zameriavajú viacej na jeden aspekt Čatlošovho života, napríklad vojenskú kariéru. Prvá

---

² GRIFFIN, Roger. The 'Holy Storm': 'Clerical Fascism' through the Lens of Modernism, Totalitarian Movements and Political Religions, 8:2 (2007): 213-227, 10.1080/14690760701321130,

³ KUBÁTOVÁ, Hana. KUBÁT M. The priest and the state: Clerical fascism in Slovakia and theory. Nations and Nationalism, 27 (2021): 734-749. <https://doi.org/10.1111/nana.12664>

⁴ GRIFFIN, Roger. The 'Holy Storm': 'Clerical Fascism' through the Lens of Modernism, Totalitarian Movements and Political Religions, 8:2 (2007): 213-227, 10.1080/14690760701321130

⁵ KUBÁTOVÁ, Hana. KUBÁT M. The priest and the state: Clerical fascism in Slovakia and theory. Nations and Nationalism, 27 (2021): 734-749. <https://doi/epdf/10.1111/nana.12664>

monografia je *Generál Ferdinand Čatloš. (Biografický náčrt)*⁶, napísaná Václavom Štefanským, vojenským historikom. Táto práca trpí istými tendenčnými hodnoteniami niektorých historických udalostí, tie sa budem snažiť vynechávať a dopĺňať ich z druhej monografie o Ferdinandovi Čatlošovi, *Ferdinand Čatloš – vojak a politik (1895 – 1972)*⁷, od kolektívu autorov. Druhá práca trpí ale zameraním viac na vojenské dejiny a vojenskú kariéru Ferdinanda Čatloša, čo si autori práce aj sami uvedomujú.⁸

Bude teda potrebné balansovať medzi týmito dvoma monografiami, niektoré informácie budem dopĺňať aj z Čatlošových spomienok.⁹ Nakoniec je potrebné povedať, že ani jedna monografia sa nezaobera životom Ferdinanda Čatloša od konca vojny až do jeho smrti v roku 1972. Môžeme to prisúdiť faktu, že od konca vojny bol krátku dobu vo väzení a potom už v armáde ani vo verejnom živote nepôsobil.

Primárne pramene, s ktorými budem pracovať v tejto práci, sú spomienky a úvahy Ferdinanda Čatloša, ktoré som získal z jeho osobného fondu z Literárneho archívu Slovenskej národnej knižnice. Tieto pamäte neboli nikdy publikované a to pravdepodobne preto, lebo ich je mnoho a ani ja som nemohol skúmať všetko, čo Ferdinand Čatloš napísal a poslal do Matice slovenskej. Skúmať spomienky Ferdinanda Čatloša by nemalo v tejto práci slúžiť na študovanie vojenských alebo politických dejín Slovenského štátu, ale na vytvorenie obrazu človeka, ktorý v tomto období žil a ktorý sa po vojne ocitol v úplne inej spoločnosti ako v tej, v ktorej bol na najvyšších politických a vojenských pozíciách. Pamäti Ferdinanda Čatloša, je možné, aj boli v niektorých monografiách použité priamo na štúdium politických a vojenských dejín.¹⁰¹¹ Spomienky, ktoré som vybral pre štúdium a analýzu sa zameriavajú prednostne na Slovenské národné povstanie, prípadne na udalosti pred vypuknutím povstania, niektoré spomienky autora sa zameriavajú na to, ako vnímal svet, tie som vybral hlavne kvôli dotvoreniu osobnosti F.

---

⁶ Štefanský Václav. *Generál Ferdinand Čatloš. (Biografický náčrt)*. 1. Vyd. Bratislava: Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 1998. ISBN: 80-88842-13-1

⁷ Baka Igor, Cséfalvay František, Kralčák Peter a kol. *Ferdinand Čatloš – vojak a politik (1895 – 1972)*. 1. Vyd. Bratislava: Pro Militaria Historica, 2011. ISBN: 978-80-970768-0-1

⁸ "Zostavovatelia práce sú si... vedomí, že práca nezachytáva rovnomerne všetky aspekty politického, verejného a súkromného života F. Čatloša." Baka Igor, Cséfalvay František, Kralčák Peter a kol. *Ferdinand Čatloš – vojak a politik (1895 – 1972)*. 1. Vyd. Bratislava: Pro Militaria Historica, 2011. ISBN: 978-80-970768-0-1. s.11

⁹ Pozn. autora: Z tých ale viac v samostatnej kapitole

¹⁰ Baka Igor, Cséfalvay František, Kralčák Peter a kol. *Ferdinand Čatloš – vojak a politik (1895 – 1972)*. 1. Vyd. Bratislava: Pro Militaria Historica, 2011. ISBN: 978-80-970768-0-1

¹¹ Štefanský Václav. *Generál Ferdinand Čatloš. (Biografický náčrt)*. 1. Vyd. Bratislava: Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 1998. ISBN: 80-88842-13-1

Čatloša. Ferdinand Čatloš začal písať svoje pamäti po odvlečení do Sovietskeho zväzu¹² a mnohé z nich písal až do posledných rokov svojho života.

V poslednej kapitole tejto práce sa budem zaoberať porovnaním Ferdinanda Čatloša s Jozefom Tisom. Keďže bol Jozef Tiso dôležitá postava slovenskej histórie, vznikli o ňom mnohé publikácie, niektoré kvalitnejšie ako iné a ja v tejto práci budem využívať monografiu od Jamesa M. Warda: *Jozef Tiso, Kňaz, politik, kolaborant*.¹³ Rozhodol som sa pre túto monografiu z dôvodu objektívnosti knihy, autorom je, už podľa mena, zahraničný autor, ktorý nemá záujem Jozefa Tisa obhajovať alebo úmyselne démonizovať. Ja budem pri porovnávaní vychádzať z už napísaného v tejto práci o Čatlošovi. Ak by som sa púšťal do skúmania nového, tak by hrozilo, že by vznikol zmätok pre čitateľa, keďže práca je v prvej časti, biografia Ferdinanda Čatloša, radená chronologicky a nové informácie, ktoré by sa začali objavovať v tejto časti práce, by nezapadali do koncepcie práce. Takisto sa budem v priebehu tejto kapitoly odvolávať na text už napísaný v tejto práci, nechcel som zbytočne prepisovať dvakrát tie isté parafrázy a citácie.

---

¹² Baka Igor, Cséfalvay František, Kralčák Peter a kol. Ferdinand Čatloš – vojak a politik (1895 – 1972). 1. Vyd. Bratislava: Pro Militaria Historica, 2011. ISBN: 978-80-970768-0-1. s.222

¹³ Ward Mace James. Jozef Tiso. Kňaz, Politik, Kolaborant. 1. vyd. Bratislava: SLOVART, spol. s. r. o., 2018. ISBN: 978-80-556-1159-4

2 ANALÝZA POJMU KLÉROFAŠIZMUS¹⁴

Prvého predstavím Rogera Griffina, ktorý v článku *The 'Holy Storm': 'Clerical Fascism' through the Lens of Modernism*¹⁵ predstavil, čo klérofašizmus je a tiež čo klérofašizmus nie je. Ako tvrdí *Griffin*, klérofašizmus zdanlivo vznikol v Taliansku, v roku 1922, keď ním boli označení katolíckí veriaci v Severnom Taliansku, ktorí hlásali za syntézu medzi Katolicizmom a Fašizmom.¹⁶ Neskôr sa za režimy „klérofašistické“ začali označovať aj štáty ako Dollfussovo Rakúsko, ktoré bolo autoritárske, ale zároveň hlásalo „Kresťanský Sociálny“ štát.¹⁷ Podľa *Griffina*, prekvapivé množstvo povojnových historikov začalo používať „klérofašizmus“ ako analytickú pomôcku.¹⁸ Začali používať tento pojem na mnoho iných štátov ako Salazarovo Portugalsko alebo Francovo Španielsko¹⁹ a to podľa *Griffina* viedlo k hyperinflácií²⁰ tohto pojmu. Podľa *Griffina* sa pojmy „klerický“²¹ a „fašizmus“ stali až tak veľmi elastické, že stratili heuristický význam.²² *Roger Griffin* ale ponúka, cez analýzu slova „klerik“²³, čo klérofašizmus je:

„The ideology and political praxis of clerics and theologians who *either* tactically support fascism as a movement or regime while maintaining a critical distance from its totalising, revolutionary, and basically secular objectives, *or* integrate elements of fascist values and policies into the way they conceptualise their mission on earth as devout believers in a divinely ordained world. As such, clerical fascism can never be a movement in its own right with a clerical leadership, independent ideology, and autonomous organisational structure,

---

¹⁴ Pozn. autora: Niektoré citácie v tejto práci, budú citované v originálnom anglickom jazyku. Niektoré články, hlavne o klérofašizme boli publikované len v anglickom jazyku, a tak parafrázy vychádzajúce z týchto článkov budú mojimi vlastnými prekladmi a všetky nepresnosti, ktoré môžu vzniknúť budú len a len mojou vlastnou chybou.

¹⁵ GRIFFIN, Roger. The 'Holy Storm': 'Clerical Fascism' through the Lens of Modernism, *Totalitarian Movements and Political Religions*, 8:2 (2007): 213-227, 10.1080/14690760701321130

¹⁶ Tamtiež, s.213

¹⁷ Tamtiež, s.214

¹⁸ Tamtiež, s.214

¹⁹ Tamtiež, s.214

²⁰ Tamtiež, s.214

²¹ Pozn. prekladu: clerical

²² GRIFFIN, Roger. The 'Holy Storm': 'Clerical Fascism' through the Lens of Modernism, *Totalitarian Movements and Political Religions*, 8:2 (2007): 213-227, 10.1080/14690760701321130. s.215

²³ Pozn. prekladu: cleric

though it may operate as a discrete faction or constituency within a fascist regime with which it enters a symbiotic relationship.“²⁴

Toto je prvá definícia pojmu klérofašizmus. Môžeme na nej vidieť, že Griffin sa v nej zameral na význam klerikov ako hybnej sily klérofašizmu.

Druhý spôsob ako je možné definovať klérofašizmus, predstavili *Hana a Michal Kubátovci* v článku „*The priest and the state: Clerical fascism in Slovakia and theory*.“²⁵ Na začiatok treba spomenúť, že tento článok bol napísaný chronologicky až po článku *Rogera Griffina* a v niektorých častiach naň reaguje a vymedzuje sa proti niektorým tvrdeniam, ktoré v ňom *Roger Griffin* tvrdil, poprípade rozširujú myšlienky predložené v jeho článku. *Hana a Michal Kubátovci* predstavujú klérofašizmus ako celkový systém a nie len ako jednotlivé komponenty v jednotlivých režimoch.

Popisujú klérofašizmus v troch rovinách politiky, ktoré sú podľa nich prepojené.²⁶ Tieto tri roviny sú „*policy, politics and polity*“.²⁷ Znamenajú zákony a rozhodnutia, ktoré ovplyvňujú občanov, vytváranie politiky cez konflikty a kompromisy a nakoniec inštitucionálnu stranu politiky napísanými zákonmi.²⁸

V tomto článku sa autori zameriavajú nie na definíciu klérofašizmu ako takého, ale skôr chcú ponúknuť nástroj ako skúmať jednotlivé režimy.²⁹ Ako modelový režim vo svojom článku použili práve Slovenský štát. Slovenský štát mal byť podľa jeho predstaviteľov spojením nacionalizmu a kresťanstva, bližšie katolicizmu. Mnoho predstaviteľov cirkvi na rôznych úrovniach sa stotožňovalo s týmto názorom. Niektorých z nich predstavím v inej kapitole pre porovnanie s Ferdinandom Čatlošom.

Slovenský štát je podľa *Kubátovej a Kubáta* najbližšie ku klérofašizmu a to hlavne pre tri roviny, ktoré som už spomínal vyššie. Kresťanský nacionalizmus bol prezentovaný nie len prezidentom Tisom³⁰ ale aj Štefanom Polakovičom, hlavným ideológom Hlinkovej slovenskej ľudovej strany, ktorý tvrdil, že kresťanstvo, nacionalizmus a Vodca majú byť hlavnými

---

²⁴ GRIFFIN, Roger. The 'Holy Storm': 'Clerical Fascism' through the Lens of Modernism, Totalitarian Movements and Political Religions, 8:2 (2007): 213-227, 10.1080/14690760701321130. s.218

²⁵ KUBÁTOVÁ, Hana. KUBÁT M. The priest and the state: Clerical fascism in Slovakia and theory. Nations and Nationalism, 27 (2021): 734-749. <https://doi.org/10.1111/nana.12664>

²⁶ KUBÁTOVÁ, Hana. KUBÁT M. The priest and the state: Clerical fascism in Slovakia and theory. Nations and Nationalism, 27 (2021): 734-749. <https://doi.org/10.1111/nana.12664>

²⁷ Tamtiež, s.739

²⁸ Tamtiež, s.739

²⁹ Tamtiež, s.745

³⁰ Tamtiež, s.734

princípami Slovenského nacionalizmu.³¹ Slovenský nacionalizmus sa ale v roku 1940 priblížil bližšie k Nemecku, hlavne zásluhou Nemcov, ktorí intervenovali v Slovenskej vláde, ktorú „zvolali“ do Salzburgu. Tu došlo k rekonštrukcii Slovenskej vlády, viac moci dostali radikáli na čele s Vojtechom Tukom a Alexandrom Machom. Väčšia moc týchto slovenských nacistov viedla k väčšej radikalizácii a postojov k židom a k ich deportáciám v roku 1942.³²

Poslednou rovinou je Hlinkova slovenská ľudová strana, ktorú sám prezident Tiso, vodca tzv. konzervatívcov v strane,³³ využil na posilnenie svojej osoby a snahu mierniť radikálov a zákonom z októbra 1942 zo seba spravil Vodcu.³⁴ Tieto tri roviny teda podľa autorov článku majú prezentovať Slovenský štát ako klérofašistický alebo respektíve ako štát, ktorý mal najbližšie ku klérofašizmu.³⁵

Ponúkol som teda dva spôsoby ako definovať klérofašizmus. *Roger Griffin* definoval klérofašizmus viac teoreticky a *Kubátová a Kubát* išli viac do hĺbky a ponúkli aj konkrétny prípad Slovenského štátu. Myslím, že obe definície tohto pojmu nám ukazujú, že Slovenský štát bol klérofašistický a je len ťažké zavrhnúť jeden na základe toho druhého. Myslím si, že obe definície sa dopĺňajú. Niektorí historici, ako napríklad *Miloslav Szabó* vo svojej knihe *Klérofašisti*,³⁶ si vyberú len jednu definíciu a s tou pracujú. Práca *Michaely Lenčéšovej – K nacionálnym koncepciám Štefana Polakoviča, Maximiliána Chladného Hanoša a Alexandra Hirnera v období slovenského štátu*³⁷, sa zaoberá filozofiou Slovenského štátu a diskusiou o slovenskom nacionalizme. Podľa môjho názoru, sú ale obe tieto definície schopné koexistovať vedľa seba a dopĺňať sa. Toto zistenie ponúka ďalší pohľad na Ferdinanda Čatloša, v jeho krátkom životopise, ktorý ponúknem v ďalšej kapitole, to môže pôsobiť prinajmenšom zaujímavo.

Vysvetliť tento pojem je ale dôležité aj preto, prečo som v úvode práce kládol otázku, prečo sa Ferdinand Čatloš pridal k štátu, ktorý je mnohými historikmi, a mnou tiež, vnímaný ako klérofašistický. V prípade nepodania definície v tejto práci, by táto dôležitá otázka mohla

---

³¹ Tamtiež, s.745

³² Tamtiež, s. 743

³³ Tamtiež, s.743

³⁴ Tamtiež, s.743

³⁵ Tamtiež, s.744

³⁶ Szabó Miloslav. *Klérofašisti*. 1. vyd. Bratislava: Slovart, 2019. ISBN: 978-80-556-3902-4

³⁷ Lenčéšová Michaela. "K nacionálnym koncepciám Štefana Polakoviča, Maximiliána Chladného Hanoša a Alexandra Hirnera v období slovenského štátu." *České, slovenské a československé dějiny 20. století · XIII* (2019).

https://www.academia.edu/85706456/K_nacion%C3%A1lnym_koncepci%C3%A1m_%C5%A0tefana_Polakovi%C4%8Da_Maximili%C3%A1na_Chladn%C3%A9ho_Hano%C5%A1a_a_Alexandra_Hirnera_v_obdob%C3%AD_slovensk%C3%A9ho_%C5%A1t%C3%A1tu

ostať nevysvetlená a to hlavne preto, lebo by pojem klérofašizmus nedostal takú veľkú váhu akú dostal, keď som tento pojem definoval. Ferdinand Čatloš sa vo svojich spomienkach často, ak nie priamo, tak nepriamo, obracia na tento pojem a vyhradzuje sa proti nemu, prípadne sa snaží argumentovať, prečo slúžil štátu, v ktorom bola práve táto ideológia, ideológiou štátnou.

3 FERDINAND ČATLOŠ, LÉGIE A ČESKOSLOVENSKÁ REPUBLIKA

Ešte skôr ako sa pustím do spísania Čatlošovej biografie vyvstáva niekoľko otázok. Ak už pracujeme s niektorými informáciami o Čatlošovom živote a vieme, že sa neskôr stal ministrom národnej obrany v Slovenskom štáte, ako na neho pôsobilo to, že sa počas prvej svetovej vojny stal legionárom, ktorý bojoval za, nie čisto Slovenský, ale Československý štát. Ako a či sa jeho pôsobenie v Československej armáde podpísalo na jeho slovenskom nacionalizme a či prijal myšlienku Čechoslovakizmu?

Ferdinand Čatloš sa narodil 17. októbra 1895 v Liptovskom Svätom Petri do rodiny murára – staviteľa Michala Čatloša a Márie Čatlošovej.³⁸ Už na strednej škole sa angažoval v slovenskom národnom hnutí, v spolku menom „Mor ho!“, za čo bol obvinený z panslavizmu a pred maturitou vylúčený zo školy. Štúdium dokončil v Dolnom Kubíne.³⁹ Už tu teda môžeme vidieť zárodok Čatlošovho nacionalizmu, samozrejme v tejto dobe si určite nikto, ani on, nevedel predstaviť, že raz bude ministrom národnej obrany samostatného Slovenského štátu. Keď musel narukovať do Rakúsko-Uhorskej armády v roku 1914, mal len devätnásť rokov.⁴⁰ Bol poslaný na východný front, kde dobrovoľne prešiel do ruského zajatia a tam sa zoznámil s myšlienkou spoločného štátu Čechov a Slovákov. Do československých légií vstúpil v roku 1917.⁴¹ V československých légiách bol v skupine, ktorá žiadala adekvátne zastúpenie vo velení légií, v zaradovaní do dôstojníckej školy pre Slovákov.⁴² V légiách si prešiel viacerými dôstojníckymi pozíciami, až bol nakoniec povýšený do hodnosti kapitána československých légií v Rusku a bol vyznamenaný francúzskym Vojnovým krížom s palmou.⁴³ V roku 1920 sa nalodil vo Vladivostoku na cestu do Terstu v Taliansku, odkiaľ sa prepravil vlakom cez České Budějovice do Komárna, kde sa ujal dočasne velenia pluku a v októbri 1920 demobilizoval.⁴⁴ Zdá sa, že Ferdinanda Čatloša spolupráca s českými vojakmi v légiách nepresvedčila, aby začal veriť v čechoslovakizmus a stále bol hlavne slovenským národovcom.

---

³⁸ Baka Igor, Cséfalvay František, Kralčák Peter a kol. Ferdinand Čatloš – vojak a politik (1895 – 1972). 1. Vyd. Bratislava: Pro Militaria Historica, 2011. ISBN: 978-80-970768-0-1. s.12

³⁹ Tamtiež, s.12

⁴⁰ Tamtiež, s.12

⁴¹ Tamtiež, s.13

⁴² Štefanský Václav. Generál Ferdinand Čatloš. (Biografický náčrt). 1. Vyd. Bratislava: Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 1998. ISBN: 80-88842-13-1. s.13

⁴³ Baka Igor, Cséfalvay František, Kralčák Peter a kol. Ferdinand Čatloš – vojak a politik (1895 – 1972). 1. Vyd. Bratislava: Pro Militaria Historica, 2011. ISBN: 978-80-970768-0-1. s.13

⁴⁴ Tamtiež, s.13

Na začiatku života prvej Československej republiky sa zdalo, že Ferdinand Čatloš odíde z armády a stane sa úradníkom. Tým sa síce na zhruba pol roka stal, ale v apríli 1921 sa znova aktivoval v armáde a slúžil ako zástupca roty v pešom pluku 14 v Košiciach.⁴⁵ Zdá sa, že Ferdinand Čatloš bol ambicióznym človekom, pretože si začal robiť špecializované vojenské dôstojnícke kurzy a v roku 1925 bol povýšený a prevelený do Hlavného štábu v Prahe, kde absolvoval spravodajský kurz. Medzi rokmi 1926 – 1927 pôsobil v Budapešti ako pobočník vojenského ataše. Potom pokračoval vo vzdelávaní a v roku 1930 absolvoval Vysokú válečnú školu v Prahe.⁴⁶ Medzitým ale kritizoval početné zastúpenie Slovákov v armáde, hlavne v dôstojníckom zbore. Tento problém pretrvával v československej armáde po celé jej trvanie.⁴⁷ Od dokončenia vysokej školy zastával funkciu majora generálneho štábu a do roku 1935 zastával rôzne funkcie na Slovensku. Od 1. januára 1935 bol povýšený na podplukovníka generálneho štábu čs. armády a v roku 1936 sa stal náčelníkom štábu 8. divízie v Hraniciach na Morave.⁴⁸ Počas prvej Československej republiky nebol Čatloš tajným členom ani sympatizantom Hlinkovej slovenskej ľudovej strany (HSĽS) a inklinoval skôr, ako evanjelik, k Slovenskej národnej strane (SNS).⁴⁹ Môžeme teda pozorovať, že Ferdinand Čatloš bol ambicióznym človekom a aj vojakom, počas trvania Československej republiky neustále stúpál. Riešil ale stále otázku Slovákov v armáde, ktorá mu bola blízka už z čias légii. Ani v tomto období ale neprijal myšlienku čechoslovakizmu.

Po mníchovskej dohode Čatloš pôsobil do 18. októbra 1938 pri 8. divízií, ale práve v tento deň dostal Čatloš nariadenie od generála Krejčího, aby sa stal zástupcom veliteľa operujúcich armád pri novej slovenskej autonómnej vláde.⁵⁰ Prečo sa Krejčí rozhodol práve pre Čatloša a nie pre vtedy jediného slovenského generála Viesta je záhadou.⁵¹ Nie je to vysvetlené ani v jednej biografickej knihe. Čatloš znalý problémov v československej armáde sa zamýšľal, ako ich riešiť. Na Slovensku sa mali tvoriť útvary zostavené len zo slovenských vojakov. Vojenská akadémia mala prijať každý rok 500 slovenských frekventov a dlhodobý plán

---

⁴⁵ Tamtiež, s.13

⁴⁶ Tamtiež, s.14

⁴⁷ Štefanský Václav. Generál Ferdinand Čatloš. (Biografický náčrt). 1. Vyd. Bratislava: Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 1998. ISBN: 80-88842-13-1. s.24 - 26

⁴⁸ Baka Igor, Cséfalvay František, Kralčák Peter a kol. Ferdinand Čatloš – vojak a politik (1895 – 1972). 1. Vyd. Bratislava: Pro Militaria Historica, 2011. ISBN: 978-80-970768-0-1. s.14

⁴⁹ Štefanský Václav. Generál Ferdinand Čatloš. (Biografický náčrt). 1. Vyd. Bratislava: Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 1998. ISBN: 80-88842-13-1. s.26

⁵⁰ Tamtiež, s.30

⁵¹ Tamtiež, s.30

predpokladal 10 000 slovenských dôstojníkov.⁵² Aktivity, ktoré Čatloš vyvíjal, nakoniec nemali nijaký význam, keďže druhá republika mala životnosť len približne pol roka. Jeho plány na výstavbu slovenského vojska sa nakoniec museli posunúť až do inej medzinárodno-politickej situácie a do iného štátu, slovenská armáda už nestihla chrániť Česko-Slovenskú republiku.

---

⁵² Tamtiež, s.33

4 PRVÝ MINISTER NÁRODNEJ OBRANY SLOVENSKEJ REPUBLIKY (1939 – 1944)

Ako minister národnej obrany slúžil Ferdinand Čatloš päť rokov a pri takom dlhom pôsobení sa musíme pýtať, ako sa Ferdinand Čatloš postavil k vyhláseniu vojny proti Poľsku či ZSSR, ako sa Čatloš zachoval vo vnútropolitickej kríze a či sa radšej prikláňal k radikálom alebo umierneným vo vláde? Ako sa postavil k zverstvám páchaným na východnom fronte a prečo začal pomaly uvažovať o zrade Slovenského štátu?

Po vyhlásení Slovenského štátu vznikla úplne nová vláda a ministrom národnej obrany sa stal Ferdinand Čatloš. Samozrejme vzniká tu otázka, prečo sa práve on, evanjelik, stal ministrom, keď si nová garnitúra mohla vybrať. Aj samotný Čatloš predpokladal, že tento post dostane vojenský expert HSĽS a radikál Štefan Haššík.⁵³ Nakoniec bol vybraný ale Ferdinand Čatloš, možno aj preto, že Tiso bol spokojný s prácou, ktorú vykonával počas druhej republiky. Hlavne ale pravdepodobne preto, lebo Tiso nechcel posilnenie radikálov vo vláde a Čatloš bol predsa len uvedomelý slovenský inteligent.⁵⁴ Čatloš začal svoju prácu predovšetkým obsadzovaním vojenských postov, kde slúžili Česi, Slovákmi. To sa ukázalo ako pomerne zložité, keďže už v československej armáde nebolo dostatočne veľa vyšších slovenských dôstojníkov. Zaviedol nový pozdrav (Na stráž!), upravil uniformy, premenoval útvary atď. Bezpečnosť bola ale prvoradá, pretože Slovenská vláda mala informácie od Nemecka o presune maďarských vojsk.⁵⁵

Prvý ozbrojený konflikt slovenskej armády sa odohral už 23. marca 1939.⁵⁶ Aj keď maďarské jednotky boli určené na obsadenie Podkarpatskej Rusi. Maďari dostali od Nemecka súhlas na korekciu hraníc na úkor Slovenska. Maďarské vojská vtrhli na slovenské územie a obsadili ho a zaujali obranné postavenie. Slovenská armáda bola v tomto čase ešte neorganizovaná. Ferdinand Čatloš ale aj tak už 24. marca hlásil, že východoslovenské jednotky majú zahnať Maďarov za hranice.⁵⁷ Veliteľ východného Slovenska Malár to ale považoval za hazard a rozkaz neuposlúchol, čo mu Čatloš neskôr vyčítal. 24. marca ale Maďarská vláda

---

⁵³ Baka Igor, Cséfalvay František, Kralčák Peter a kol. Ferdinand Čatloš – vojak a politik (1895 – 1972). 1. Vyd. Bratislava: Pro Militaria Historica, 2011. ISBN: 978-80-970768-0-1. s.17 - 18

⁵⁴ Tamtiež, s.18

⁵⁵ Tamtiež, s.20 - 22

⁵⁶ Štefanský Václav. Generál Ferdinand Čatloš. (Biografický náčrt). 1. Vyd. Bratislava: Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 1998. ISBN: 80-88842-13-1. s.39

⁵⁷ Baka Igor, Cséfalvay František, Kralčák Peter a kol. Ferdinand Čatloš – vojak a politik (1895 – 1972). 1. Vyd. Bratislava: Pro Militaria Historica, 2011. ISBN: 978-80-970768-0-1. s.23 - 24

zaslala návrh slovenskej vláde o prímerie. To musela slovenská vláda na nátlak Nemecka prijať. Podpis dohody v Budapešti znamenal pre Slovenský štát stratenie ďalších 74 obcí a približne 40 000 obyvateľov.⁵⁸

Otázka charakteru a osobnosti Ferdinanda Čatloša sa mala prvýkrát za trvania Slovenského štátu ukázať pri ťažení Nemecka do Poľska. Slovenské vzťahy s Poľskom trvali približne 4 mesiace, do 17. júla 1939, kedy slovenská vláda rokovala s Nemeckou vojenskou komisiou a zaviazala sa, že bude robiť len takú politiku voči Poľsku, akú si želá Nemecko. Otázkou okolo invázie do Poľska ale slovenská vláda nemala vyriešenú a vládli skôr neutrálne postoje.⁵⁹ Nemecká armáda mala pri útoku na Poľsko najprv využiť len ochranné pásmo na Slovensku, ale 26. augusta 1939 sa priestor nemeckej armády rozšíril na celé Slovensko. Slovenská armáda mala spočiatku chrániť svoje hranice. Nemecká armáda ale začala zvažovať využitie slovenskej armády.⁶⁰ Otázkou stále zostáva, kto ale inicioval takýto postup. Nemecký tlak na slovenskú vládu určite nebol jediný, ktorý mal vplyv na udalosti. Čatlošove tvrdenie po vojne, že sa o invázií dozvedel až 1. septembra ráno ako posledný, zase rozporujú dokumenty Slovenského armádneho veliteľstva, ktoré tvrdia, že už tesne za polnocou 1. septembra vyšli rozkazy na uvedenie jednotiek do bojovej pohotovosti.⁶¹

Po ťažení v Poľsku, po ktorom získal Slovenský štát späť územia zabrané Poľskom, krátko po Mníchovskej dohode, vypukla vo vláde kríza, ktorá bola nakoniec vyriešená Nemeckom v Salzburgu.⁶² Ferdinand Čatloš v období po Poľskom ťažení, okrem funkcie ministra, zastával aj iné pozície. Bol hlavný veliteľ vojska, bol v širšom predsedníctve HSLŠ⁶³, od roku 1940 do leta 1943 bol členom štátnej rady, poslancom...⁶⁴ V politickej kríze sa zdalo, že bude podporovať radikálne krídlo strany, s Vojtechom Tukom mal dobré vzťahy, dal pre neho ušit' aj vojenskú uniformu. Dobré vzťahy mal ale aj s Alexandrom Machom, hlavným veliteľom Hlinkovej gardy.⁶⁵ Čatloš vystúpil aj na stretnutí veliteľov Hlinkovej gardy. Ku radikálnemu krídlu sa prikláňal aj po Salzburgských rokovaníach.⁶⁶ Čatloš mal v tom čase spory

---

⁵⁸ Štefanský Václav. Generál Ferdinand Čatloš. (Biografický náčrt). 1. Vyd. Bratislava: Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 1998. ISBN: 80-88842-13-1. s.39 - 40

⁵⁹ Baka Igor, Cséfalvay František, Kralčák Peter a kol. Ferdinand Čatloš – vojak a politik (1895 – 1972). 1. Vyd. Bratislava: Pro Militaria Historica, 2011. ISBN: 978-80-970768-0-1. s.60 - 65

⁶⁰ Tamtiež, s.65 – 67.

⁶¹ Tamtiež, s.67

⁶² Tamtiež, s.76.

⁶³ Nevie sa či do strany oficiálne vstúpil

⁶⁴ Baka Igor, Cséfalvay František, Kralčák Peter a kol. Ferdinand Čatloš – vojak a politik (1895 – 1972). 1. Vyd. Bratislava: Pro Militaria Historica, 2011. ISBN: 978-80-970768-0-1. s.92

⁶⁵ Tamtiež, s.92

⁶⁶ Tamtiež, s.93 - 100

so svojími podriadenými Štefanom Jurechom, Alexandrom Čunderlíkom a Jozefom Turancom, ktorí voči nemu vystupovali a písali listy prezidentovi Tisovi. Ten ich pozval 11. januára 1941 na audienciu. Potom ako sa to Čatloš dozvedel, podal demisiu. V literatúre sa píše, že tento incident bol len poslednou kvapkou a hlavnou príčinou demisie bol pretrvávajúci politický tlak na jeho osobu počas politickej krízy a samotný Čatloš chcel armádu udržať politicky neutrálnu. Tiso demisiu zväžil, ale nakoniec ju neprijal z obavy ešte väčšej politickej nestability, ktorá by plynula z takéhoto rozhodnutia. Čatloš sa nakoniec rozhodol zostať vo funkcii.⁶⁷ Podľa správy nemeckého vojenského atašé, toto rozhodnutie prispelo k upokojeniu na politickej scéne.⁶⁸ Krok Čatloša podať demisiu je vnímaný ako jeho priklonenie sa k Tisovmu krídlu, kvôli možnému puču Hlinkovej gardy, ktorý by prebehol po demisií.⁶⁹ Vidíme, že Ferdinand Čatloš sa stal akousi hračkou v rukách radikálov a Tisa, ktorí ho využívali na svoje vlastné ciele. Ani jedna strana sa nezaujímala priamo o osobu Čatloša ako skôr o post ministra, ktorý zastával. Jeho názory v tejto kríze boli veľmi zaujímavé, hlavne ak ide o jeho podporu radikálneho krídla.

O vojne proti ZSSR vedela Slovenská strana z predstihom, keďže Nemecká armáda budovala telekomunikačné siete na Slovensku a pripravovala sa aj na tomto území na konflikt. Slovenská strana prejavila iniciatívu a mala záujem podieľať sa v konflikte a to hlavne kvôli Maďarsku. Za plnenie nemeckých žiadostí totižto mohla prísť odmena v podobe revízie Viedenskej arbitráže.⁷⁰ Iniciatíva prichádzala zo slovenskej strany hlavne od Vojtecha Tuku a Jozefa Tisa, ale aj Ferdinand Čatloš žiadal o zapojenie slovenskej armády vo vojne.⁷¹ Na čelo slovenskej armády sa postavil sám Čatloš, ktorý aj samostatne vyšiel z iniciatívou, aby sa všetky slovenské jednotky organizovali pod jeho velením a aby sa všetky slovenské poľné jednotky zapojili do vojny. Toto nemalo politickú podporu a ani velitelia dvoch slovenských divízií na fronte s tým nesúhlasili.⁷² Nakoniec sa pristúpilo k reorganizácii armády na fronte a vznikli dve divízie – Rýchla divízia a Zaisťovacia divízia, približne 35 tisíc mužov sa malo vrátiť späť na Slovensko.⁷³ Po reorganizácii armády sa vrátil aj Čatloš a v októbri 1941 bol pozvaný na návštevu Hitlerovho hlavného stanu Wolfsschanze, kde sa stretol aj s Wilhelmom Keitelom, ktorému adresoval požiadavku o prezbrojenie slovenskej armády, ktorá bojovala ešte

---

⁶⁷ Tamtiež, s.100 - 102

⁶⁸ Tamtiež, s.103

⁶⁹ Tamtiež, s.91

⁷⁰ Baka Igor, Cséfalvay František, Kralčák Peter a kol. Ferdinand Čatloš – vojak a politik (1895 – 1972). 1. Vyd. Bratislava: Pro Militaria Historica, 2011. ISBN: 978-80-970768-0-1. s.128 - 129

⁷¹ Tamtiež, s.130 - 131

⁷² Tamtiež, s.132 - 135

⁷³ Tamtiež, s.136

so starými československými zbraňami.⁷⁴ Čatloš sa osobne stretol aj s A. Hitlerom, ktorý ho vyznamenal Veľkokrížom záslužného radu nemeckého orla s mečmi.⁷⁵ V úradnom zázname z tejto návštevy existuje aj hodnotenie Čatloša, ktoré konštatujú, že Čatlošov prístup k vojne prispieva k pronemeckej orientácii Slovenska.⁷⁶ Na prelome rokov 1941 – 1942 bola slovenská armáda na fronte stále neprezbrojená a slovenskí vojaci sa začali nachádzať v zlom psychickom stave. Čatloš sa snažil udržať morálku, keď front navštívil. Keď vo februári navštívil Slovensko Keitel, Čatloš u neho znova urgoval na prezbrojenie, ktoré po dohode bolo realizované len v minimálnej miere.⁷⁷ Aj napriek neprezbrojeniu Rýchlej divízie sa tá pripravovala na letnú nemeckú ofenzívu na južnom fronte v bojoch o Rostov. Divízia si počínala dobre a vyslúžila si vyznamenania, na ktorých sa chcel Čatloš osobne zúčastniť a pricestoval 24. júla do mesta. Návšteva ministra nebola pozitívne vnímaná najmä veliteľom divízie, ktorý to považoval za privlastnenie si zásluh iných.⁷⁸ Od polovice októbra sa divízia začala zúčastňovať aj na potláčaní partizánskych akcií, ktoré mali mnohokrát trestný charakter a vyžiadali si civilné obeť. Čatloš, ktorý o týchto ukrutnostiach vedel, niesol politickú aj morálnu zodpovednosť. Čatloš nijako nevystúpil ani voči likvidovaniu židov, o ktorom vedel, pretože tak vypovedal pred Národným súdom. Napriek tomu vo svojej funkcii zotrval.⁷⁹

Slovenská armáda pocítovala neúspechy nemeckej armády a sám veliteľ Rýchlej divízie Štefan Jurech, pripravoval prechod celej divízie na sovietsku stranu, to sa nepodarilo pre rozhodnutie nemeckého velenia presunúť celú RD.⁸⁰ Ferdinand Čatloš takisto pocítoval neúspechy nemeckej ofenzívy, ale na verejnosť stále hlásal zotrvanie Slovenska pri Nemecku, ale postupne sa zbavoval dôstojníkov nemeckej národnosti.⁸¹ Ak na verejnosti hlásal, že Slovensko musí zostať po boku Nemecka, tak na neverejných poradách Štátnej rady a branného výboru Snemu v roku 1943 tvrdil, že je potrebné prehodnotiť zotrvanie Slovenska vo vojne.⁸² V októbri 1943 sa nemecké velenie rozhodlo reorganizovať Zaisťovaciu divíziu a preveliť ju do Talianska z východného frontu.⁸³ Na začiatku roku 1944 prišiel Čatloš s myšlienkou

---

⁷⁴ Tamtiež, s.139 – 140

⁷⁵ Tamtiež, s.141

⁷⁶ Tamtiež, s.142

⁷⁷ Tamtiež, s.144 - 146

⁷⁸ Tamtiež, s.155 - 156

⁷⁹ Tamtiež, s.156 - 160

⁸⁰ Tamtiež, s.167

⁸¹ Tamtiež, s.168

⁸² Tamtiež, s.168 - 169

⁸³ Štefanský Václav. Generál Ferdinand Čatloš. (Biografický náčrt). 1. Vyd. Bratislava: Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 1998. ISBN: 80-88842-13-1. s.47 - 48

vybudovať Východoslovenskú armádu, oficiálne kvôli Maďarsku, ktoré už vtedy stavalo opevnenú líniu a táto nová slovenská armáda mala nadviazať na maďarskú. Tomuto návrhu bolo vyhovené.⁸⁴ V roku 1944 sa situácia na Slovensku začala zhoršovať, partizáni začali vyvíjať svoju činnosť a vláda bola 10. augusta 1944 prinútená vyhlásiť stanné právo.⁸⁵ Ferdinand Čatloš už v tomto čase nadviazal kontakt so spojencami a začal sa zamiešavať do odboja.

---

⁸⁴ Tamtiež, s.48

⁸⁵ Tamtiež, s.52

5 FERDINAND ČATLOŠ, CESTA K SLOVENSKÉMU NÁRODNÉMU POVSTANIU, VÄZENIE A SMRŤ

Prečo F. Čatloš nadviazal kontakty s odbojom a prečo, po vypracovaní plánu na oslobodenie Slovenska, vedenie odboja nedôverovalo a nechcelo pripustiť Čatloša k vedúcim pozíciám v odboji?

Ferdinand Čatloš v lete 1944 vedel o dvoch protifašistických organizáciách: jedna československého zamerania a druhá komunistická,⁸⁶ o existencii Vojenského ústredia a ilegálnej SNR však nevedel.⁸⁷ Snažil sa nadviazať spojenie s odbojom cez svojho prednostu spravodajského oddelenia Jána Staneka. Stanek sa spojil s odbojom a prebrali osobu samotného Čatloša. Výsledkom bolo, že Čatloša nemožno brať do úvahy, pretože je kompromitovaný, chceli po ňom ale lietadlo na cestu do Moskvy, to im Čatloš poskytol a poslal v ňom aj svoje memorandum, ktoré vypracoval pre sovietsku vládu.⁸⁸ Tomuto dokumentu sa budem bližšie venovať pri analýzach Čatlošových spomienok v ďalšej kapitole. 8. augusta 1944 sa predstavitelia Hlinkovej gardy na čele s Karolom Danihelom stretli s prezidentom Tisom a požadovali rázne zakročenie proti odboju a odvolanie Čatloša. Tiso ho v podstate bránil keď zdôraznil, že za pomery v armáde nemôže len on.⁸⁹ Aktivitu Hlinkovej gardy môžeme považovať za vyvrcholenie animozít medzi ňou a armádou.⁹⁰ Trpezlivosť s Čatlošom došla ale aj nemeckým orgánom, ktoré ho vymenili na poste hlavného veliteľa všetkých častí a organizácií brannej moci generálom Turancom a Čatlošovi ostal len post ministra ale zbaveného prakticky všetkých právomocí.⁹¹ To už bolo na konci augusta a aktivity partizánov sa už natoľko vystupňovali, že aj výmena Čatloša na poste hlavného veliteľa vojska už nemala väčší efekt. 28. augusta 1944 bol prezident Tiso oboznámený s požiadavkami nemeckej strany na nasadenie nemeckých jednotiek na potlačenie partizánov, s ktorými súhlasil.⁹² Po vypuknutí povstania bol Čatloš v čestnom väzení v prezidentskom paláci, kde musel v slovenskom

---

⁸⁶ Štefanský Václav. Generál Ferdinand Čatloš. (Biografický náčrt). 1. Vyd. Bratislava: Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 1998. ISBN: 80-88842-13-1. s.58

⁸⁷ Baka Igor, Cséfalvay František, Kralčák Peter a kol. Ferdinand Čatloš – vojak a politik (1895 – 1972). 1. Vyd. Bratislava: Pro Militaria Historica, 2011. ISBN: 978-80-970768-0-1. s.201

⁸⁸ Štefanský Václav. Generál Ferdinand Čatloš. (Biografický náčrt). 1. Vyd. Bratislava: Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 1998. ISBN: 80-88842-13-1. s.58

⁸⁹ Baka Igor, Cséfalvay František, Kralčák Peter a kol. Ferdinand Čatloš – vojak a politik (1895 – 1972). 1. Vyd. Bratislava: Pro Militaria Historica, 2011. ISBN: 978-80-970768-0-1. s.203 - 204

⁹⁰ Tamtiež, s.204

⁹¹ Tamtiež, s.204

⁹² Tamtiež, s.204

rozhlase predniesť nadiktovaný prejav, v ktorom odsúdil partizánov a nemeckú armádu vykreslil ako záchrancu Slovenska. V noci z 1. na 2. septembra ušiel na povstalecké územie, vďaka čomu si pravdepodobne zachránil život.⁹³ Možno povedať, že Čatloš už na prelome rokov 1942/1943 pochopil, že Nemecko nedokáže vyhrať vojnu a snažil sa minimalizovať zapojenie slovenskej armády vo vojne. Toto uvedomenie sa ho viedlo k nadviazaniu kontaktov s odbojom a vypracovanie memoranda.

Ferdinand Čatloš sa dostal na povstalecké územie do Banskej Bystrice, kde bol zaistený a nebolo mu umožnené sa nijako zapájať do povstania,⁹⁴ aj keď o to mal záujem.⁹⁵ Hneď po úteku z Bratislavy bol prezidentom J. Tisom zbavený funkcie ministra národnej obrany a v neprítomnosti bol vyšetrovaný. 9. 10. 1944 bol zbavený mandátu a 22. 12. 1944 bol Vojenským súdom v Bratislave odsúdený na trest smrti zastrelením.⁹⁶ Po zaistení bol Čatloš presunutý do ZSSR a 15. 9. 1944 sa dostal do Moskvy, kde sa stal väzňom Butyrskej väznice. Tu strávil dva roky, potom ho presťahovali 17. 12. 1946 do väznice ministerstva štátnej bezpečnosti a následne 8. 1. 1947 bol podpísaný akt odovzdania jeho osoby do Československa. 10. 12. 1947 ho Národný súd v Bratislave odsúdil na 5 rokov odňatia slobody. Bol mu odrátaný pobyt v zajatí v ZSSR a v zaisťovacej väzbe v Prahe a Bratislave a v roku 1948 bol prepustený na slobodu.⁹⁷ Do nadobudnutia dôchodkového veku musel pracovať ako štátny úradník v Ružomberku a v Martine, kde 16. 10. 1972 zomrel.⁹⁸

---

⁹³ Tamtiež, s.205

⁹⁴ Tamtiež, s.218 - 219

⁹⁵ Štefanský Václav. Generál Ferdinand Čatloš. (Biografický náčrt). 1. Vyd. Bratislava: Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 1998. ISBN: 80-88842-13-1. s.73

⁹⁶ Baka Igor, Cséfalvay František, Kralčák Peter a kol. Ferdinand Čatloš – vojak a politik (1895 – 1972). 1. Vyd. Bratislava: Pro Militaria Historica, 2011. ISBN: 978-80-970768-0-1. s.219

⁹⁷ Štefanský Václav. Generál Ferdinand Čatloš. (Biografický náčrt). 1. Vyd. Bratislava: Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 1998. ISBN: 80-88842-13-1. s.74 - 76

⁹⁸ Baka Igor, Cséfalvay František, Kralčák Peter a kol. Ferdinand Čatloš – vojak a politik (1895 – 1972). 1. Vyd. Bratislava: Pro Militaria Historica, 2011. ISBN: 978-80-970768-0-1. s.221

6 SPOMIENKY FERDINANDA ČATLOŠA

„Povstanie by nebolo bez vojska, vojsko by nebolo bezo mňa a ja by som nebol bez mojej politiky.“⁹⁹

Prvé pamäti, ktoré budem analyzovať, sa budú týkať Čatlošovej politiky. Prečo sa od dôstojníka Československej republiky dostal až na pozíciu ministra národnej obrany.

Pre Čatloša je „sloboda národa nadovšetko“,¹⁰⁰ túto slobodu on chápe ako stav, kedy je pri moci demokratická vláda a štát je suverénny. Túto slobodu on nenachádza v Uhorsku ale ani v Československu. Slovenskému štátu dáva viac kreditu ale aj ten kritizuje preto, lebo sa dal Nemeckom „znásilňovať“.¹⁰¹ Ako jediné východisko videl Ferdinand Čatloš dať sa do služieb nedemokratickému, neslobodnému štátu, aby sa práve vďaka nemu nastolil slobodný režim.¹⁰² Následne tvrdí, že spôsob ako previesť Slovákov z neslobody na slobodu bolo najprv ťažiť z nemeckej moci a potom „nájsť most na druhú stranu“.¹⁰³ Po zaistení v Banskej Bystrici slovenskou národnou radou a neprijatie jeho plánu píše, že „povstanie nenazrelo do hĺbky môjho konania i nepostrehlo jeho národný význam“.¹⁰⁴

Pri tejto prvej Čatlošovej úvahe môžeme vidieť jeho manipuláciu s historickými faktami a taktiež až akési martýrstvo jeho osoby. Niektoré úvahy môžeme brať vážne, ako napríklad to, že pre neho je sloboda národa nadovšetko, Čatloš bol predsa od mladého veku uvedomelým Slovákom tak je prirodzené, že si prijal, aby žil v slobodnom, národnom štáte. Veriť mu ale, že si prijal, aby bol ten štát demokratický je už ale zložitejšie, hlavne ak postupne píše, že sa dal do područia Nemcom a následne plánoval Slovenské národné povstanie už od roku 1939, čo je samozrejme nepravda. To, že nebol postrehnutý jeho národný význam je spôsobené len tým, že sa dal do služieb neslobodnému štátu a tým sa stal nedôveryhodným človekom.

Druhé pamäti sa týkajú Čatlošových demisií. Historickým faktom ostáva, a spomenul som to aj v prvej časti o biografii Čatloša, že Čatloš ich podal niekoľko a na tie sa nezameriam. Len krátko sa chcem zamerať na jeho demisie „ústne“.¹⁰⁵ Prečo som vybral práve túto časť

---

⁹⁹ Čatloš Ferdinand. Povstanie, s.363. Slovenská národná knižnica, Martin. Literárny archív. Ferdinand ČATLOŠ, sign. 129 E 2

¹⁰⁰ Čatloš Ferdinand. Verejná činnosť v Slovenskej republike, s.62. Slovenská národná knižnica, Martin. Literárny archív. Ferdinand ČATLOŠ, sign. 129 E 2

¹⁰¹ Tamtiež, s.62

¹⁰² Tamtiež, s.62

¹⁰³ Tamtiež, s.63

¹⁰⁴ Tamtiež, s.64

¹⁰⁵ Čatloš Ferdinand. Moje demisie, s.167. Slovenská národná knižnica, Martin. Literárny archív. Ferdinand ČATLOŠ, sign. 129 E 2

spomienok je, že ňou chcem ukázať ako preberanie Čatlošových spomienok bez kritickej analýzy, môže viesť k nesprávnemu hodnoteniu jeho osoby. Na takéto preberanie informácií upozorňovali už autori knihy *Ferdinand Čatloš – vojak a politik (1895 – 1972)*.¹⁰⁶ Čatloš tu totižto tvrdí, že len vďaka jeho ústnym demisiám ovplyvňoval politiku štátu, či už to je domáhanie sa práv evanjelickej menšiny alebo odvolanie nemeckého generála Ottu.¹⁰⁷ Tieto skutočnosti sa nedajú priamo spojiť s ústnym podaním demisie a aj keby sa dali, tak by bolo problematické dať im až taký veľký význam, aký im priradil sám sebe Ferdinand Čatloš.

Tretia kratšia Čatlošova úvaha sa týka politiky v armáde a to, či má byť armáda politicky ovplyvňovaná. Ak by som mal túto krátku úvahu zhodnotiť celkovo, tak je pomerne kvalitná, Čatloš poukazuje na fakty, že aj v dobe socializmu je armáda politicky vychovávaná a že je to prirodzené pre totalitné režimy.¹⁰⁸ Ale vybral som tento text len pre jedno jeho tvrdenie –

„Tým, že som slovenskú armádu vyhlásil za apolitickú a takto ju aj vychovával, nad slnko jasnejšie dokazuje, že som s režimom po stránke ideologickej nesúhlasil“.¹⁰⁹

To, že Čatloš udržiaval armádu nepolitickú je fakt, ktorý som už spomínal v prvej časti tejto práce v jeho biografii. Ale tvrdenie, že práve toto dokazuje, že ideologicky nesúhlasil s režimom, v ktorom mal také veľké právomoci, je veľmi odvážne a nedá sa to nijako dokázať a priamo spojiť jedno s druhým je pre historika nemožné.

Ďalšia spomienka sa týka zrady. Čatloš tu argumentuje, kedy a koho zradil, ako sa to stalo a hlavne prečo zradil. Na začiatku sa sťažuje, že mu rôzne časti spoločnosti kládli za zlé, že sa pridol k Slovenskému štátu. Či už je to Komunistická strana Československa, evanjelici alebo Čechoslováci.

„Môj obžalobca plk. Dr. Rašla vykladal vec tak, že len z núdze, pred strachom som šiel do povstania, keď mi hrozila smrť od Nemcov. Iní mi pripisovali vinu, že som sa nevzdal slovenskej štátnosti, a preto som vraj bol z povstania vylúčený. – Všetci sa zhodovali v jednom: že som zradil“!¹¹⁰

---

¹⁰⁶ Baka Igor, Cséfalvay František, Kralčák Peter a kol. *Ferdinand Čatloš – vojak a politik (1895 – 1972)*. 1. Vyd. Bratislava: Pro Militaria Historica, 2011. ISBN: 978-80-970768-0-1. s.221

¹⁰⁷ Čatloš Ferdinand. *Moje demisie*, s.168. Slovenská národná knižnica, Martin. Literárny archív. Ferdinand ČATLOŠ, sign. 129 E 2

¹⁰⁸ Čatloš Ferdinand. *Nepolitická armáda*, s.169. Slovenská národná knižnica, Martin. Literárny archív. Ferdinand ČATLOŠ, sign. 129 E 2

¹⁰⁹ *Tamtiež*, s.169

¹¹⁰ Čatloš Ferdinand. *Ideové posúdenie môjho prechodu od Tisu do povstania*, s.231. Slovenská národná knižnica, Martin. Literárny archív. Ferdinand ČATLOŠ, sign. 129 E 2

On ale tvrdí, že „nikoho nezradil tým, že... sa pridržel základu slovenskej národnej myšlienky“.¹¹¹ Takže, tu môžeme vidieť znova kladený dôraz na samostatnosť Slovákov ako najvyššiu hodnotu Čatloša. Ďalej sa snaží argumentovať, prečo zradil Tisa a Slovenský štát v čase povstania. Tvrdí, že Slovenský štát ako taký nezradil, pretože po obsadení Nemeckom sa už nejednalo o samostatný štát a zradiť teda mohol už len Tisa, čo aj urobil, ale len kvôli tomu, lebo Tiso nechal odzbrojiť slovenskú armádu Nemeckom a tým stratil u Čatloša rešpekt.¹¹² Snaha vyvinúť sa z činností Slovenského štátu vyplýva aj z nasledujúcich strán. Pre Čatloša bol režim nastolený v samostatnom Slovensku len dočasným a dôležitá bola idea samostatnosti, preto, ako tvrdí, od tohto štátu odišiel v poslednej možnej chvíli, v povstaní.¹¹³ Tvrdiť, že ako minister národnej obrany Čatloš nesúhlasil s režimom a už dopredu vedel, že tento režim skončí je niečo, čo nemôžeme brať vážne. Z prvej časti tejto práce môžeme vidieť, že na myšlienke zrady Nemecka začal pracovať až v roku 1944, keď už bolo očividné, že Nemecko vojnu prehrá. Je teda nutné brať tieto Čatlošove tvrdenia s veľkou rezervou.

Ferdinand Čatloš písal svoje pamäti až do konca svojho života v roku 1972. Jednou z týchto pamätí je aj krátka úvaha s názvom „Prečo sa ospravedlňujem?“.¹¹⁴ Je veľmi zaujímavé, že takúto úvahu písal až v roku 1972.¹¹⁵ Keďže ju písal až takto neskoro vo svojom živote, zdá sa, že si uvedomoval, ako sú jeho spomienky vnímané. Píše –

„...o sebe prehovoriť a písať by mi neprichodilo keďže to pripadá a razí pachom samochvály menovite vtedy, keď svoje skutky subjektívne odôvodňujem“.¹¹⁶

Čatloš si je teda, už aj pravdepodobne z vlastných skúseností vedomý, že spomienky, ktoré podával, ľudia, verejnosť či historici nebrali úplne vážne, aspoň nie všetci. Ďalej píše, že apeluje „na chápanie vecnej podstaty môjho písania, pričom osobná stránka nech je vedľajšou“.¹¹⁷ Čo si Ferdinand Čatloš asi neuvedomoval je, že oddeliť osobnú stránku od vecnej historickej stránky nie je možné vtedy, ak je on sám účastníkom spomínaných udalostí.

S týmto súvisí aj ďalší text. Ten je rovnako písaný po roku 1970 a je to úvod k rôznym spomienkam a úvahám. Čatloš píše, že „čo som tu napísal, to nie je beletria ani história, ale iba

---

¹¹¹ Čatloš Ferdinand. Ideové posúdenie môjho prechodu od Tisu do povstania, s.231. Slovenská národná knižnica, Martin. Literárny archív. Ferdinand ČATLOŠ, sign. 129 E 2

¹¹² Tamtiež, s.232

¹¹³ Tamtiež, s.233

¹¹⁴ Čatloš Ferdinand. Prečo sa ospravedlňujem, s.2. Slovenská národná knižnica, Martin. Literárny archív. Ferdinand ČATLOŠ, sign. 129 E 2

¹¹⁵ Pozn. autora: To, že ju písal v tomto roku, je zrejme z dátumu, ktorý je na konci stránky aj s vlastnoručným podpisom.

¹¹⁶ Tamtiež, s.2

¹¹⁷ Tamtiež, s.2

surový materiál toho realizmu“.¹¹⁸ To či je tento „surový materiál“ dostatočne objektívny aby bol považovaný za hodnoverný je otázka, na ktorú nám podáva sám Čatloš odpoveď v ďalšej vete, „ovplyvnili ma samozrejme výkyvy kritiky... ba v niektorom ohľade... ešte väčšmi rozzúrili“.¹¹⁹ Sám Čatloš teda píše, že píše tieto spomienky, lebo je nahnevaný ako je on sám a jeho skutky vnímané verejnosťou. No a nakoniec chce Čatloš pripustiť akademickú debatu, chce aby sa rešpektovali presvedčenia druhých a tiež tvrdí, že „sebakritikou sa svet najlepšie zdokonaľuje i stáva sa objektívnym“.¹²⁰ No svet sa nestane objektívnym, keď sa k udalostiam vyjadrujú ľudia zaujatí, ktorí sa snažia očistiť svoje meno v očiach verejnosti.

Ďalších pár spomienok som sa rozhodol spojiť dohromady, lebo v nich vidím isté spojitosti a samy o sebe nám nepovedia o myslení Čatloša až tak veľa, ako keď ich budem interpretovať spoločne. Ferdinand Čatloš bol národovec a nacionalista už od jeho mladých čias, ako som už spomínal vyššie. On píše, že nie internacionálne myšlienky ako komunizmus či konfesionalizmus, ale práve nacionalizmus je tou spojovacou a základnou myšlienkou Slovákov v dejinách. Nespochybňuje pokrok v dejinách, uznáva prvú ČSR ako pokrok aj režim po roku 1948 uznáva ako pokrok. Ale za pravdu dáva aj Slovenskému štátu.¹²¹ Ďalej tvrdí, že kresťanstvo je na Slovensku veľmi silné ale zároveň, v čase písania, vládne v Československu komunistický režim. Čatloš sám seba nepovažuje za komunistu, on je protestant, ktorých dokonca považuje za viac súčinných s komunistickým režimom ako katolíkov. Čatloš nechce, aby sa svet, v tomto zmysle aj národ, rozdelil na dve súperiace strany, lebo vidí ako záhubu, naopak tvrdí, že je potrebné vytvorenie akéhosi mostu medzi týmito dvoma svetonázormi, podľa neho už kresťania 2. a 3. storočia boli komunistami v tom ako žili,¹²² a preto je potrebné spolužitie, lebo „komunizmus nezabije kresťanstvo a kresťanstvo nepohlí komunizmus“.¹²³ No a poslednú myšlienku z tejto skupiny je, že aj keď je svet rozdelený na dva tábory, a aj keď bol, tak každá strana má a mala v sebe niečo dobré.¹²⁴ Interpretácia týchto myšlienok je, zdá sa, pomerne náročná, pretože z nich môže vyplývať mnoho záverov. Ako prvé by som opäť poukázal na nacionalizmus, ktorý je podľa Čatloša základom, to je síce možno pravda, ale je

---

¹¹⁸ Čatloš Ferdinand. Na cestu, s.1. Slovenská národná knižnica, Martin. Literárny archív. Ferdinand ČATLOŠ, sign. 129 E 2

¹¹⁹ Tamtiež, s.1

¹²⁰ Tamtiež, s.1

¹²¹ Čatloš Ferdinand. Životné celky, s.2. Slovenská národná knižnica, Martin. Literárny archív. Ferdinand ČATLOŠ, sign. 129 E 2

¹²² Čatloš Ferdinand. Dogma a progres, s.3. Slovenská národná knižnica, Martin. Literárny archív. Ferdinand ČATLOŠ, sign. 129 E 2

¹²³ Tamtiež, s.4

¹²⁴ Ferdinand Čatloš. Dva svety?, s.5. Slovenská národná knižnica, Martin. Literárny archív. Ferdinand ČATLOŠ, sign. 129 E 2

opäť veľmi tendenčné, keď to tvrdí človek, ktorý mu odovzdal toľkú časť života. Čo je ale zaujímavejšie, tak podľa môjho názoru, Čatloš preberá marxistické plynutie dejín, v dejinách vidí pokrok a ten je podľa všetkého podľa neho aj v komunizme, keďže sa Čatloš ani nesnaží ponúknuť možnosť, žeby sa komunizmus raz zrútil, to je ešte väčšmi očividné keď tvrdí, že ani kresťanstvo nemôže komunizmus zničiť, o čom by sa dalo minimálne diskutovať. Nemôžem mu ale vyčítať, že niečo takéto nepredpovedal, ale je až zarážajúce, že ho to ani nenapadlo. No a v poslednej myšlienke si nemôžem pomôcť, ale opäť v nej vidím snahu vyviniť sa z toho, že bol ministrom národnej obrany počas Slovenského štátu. Ale aj keby to nebola pravda, tak to zapadá do jeho koncepcie dejín, že pokrok je vždy prítomný v dejinách a žiadny režim nie je ani úplne zlý ani úplne dobrý, čo je zarážajúce, keďže počas písania jeho pamätí boli už známe informácie o likvidácii židov.

Ferdinand Čatloš, aj keď nie historik, sa podujal spísať stručnú históriu Slovenska. Nechcem hodnotiť ako človek, ktorý históriu neštudoval, píše históriu, to mi neprislúcha. Chcel som len poukázať na myšlienkový svet Čatloša, ktorý aj z písania histórie Slovenka vyplýva. V jednej časti sa zameral na Štúra a na budovateľov národa, jazyka a národný vývoj, čo nie je prekvapujúce. Čatloš sa v spomenutej časti vyhradzuje voči komunistickému režimu, ktorý, podľa neho, odsudzuje nacionalistov ako nepriateľov.¹²⁵ A následne píše -

„Vojnové zverstvá, fašizmus... vážny kritik ponechať stranou – prípadne ich osobitne a spravodlivo rozvádzať a posudzovať... Kto plnil logicky národné poslanie? Aj keby to bol zloduch, treba mu priznať skutočnosť!... Všetko sa generalizuje a mieša dohromady, aby základ bol pokrytý hoc i špinou... Za tento základ, nám účastníkom budovania samostatnosti, netreba sa spovedať vari nikomu.“¹²⁶

Na inom mieste píše o ideách a takto sa Ferdinand Čatloš vyjadril k svojej idey národa: „... idey i presvedčenie sú dosiaľ trestnými činmi.“¹²⁷ Ako som už spomínal viackrát, pre Čatloša je národ najväčšia hodnota a on sám je ochotný uznať ľudí ako Tiso, Tuka aj samého seba ako jedných z ľudí, čo položili základ slovenskej národnej samostatnosti, čo je síce pravda v kontexte samostatného štátu, ale tvrdí, že za tento základ im ľud musí odpustiť všetko, čo sa počas obdobia Slovenského štátu udialo.

K otázke vyhlásenia samostatnosti Slovenského štátu a k pripojeniu sa Ferdinanda Čatloša k tomuto štátu Ferdinand Čatloš napísal, že to urobil preto, „lebo fakticky tento smer

---

¹²⁵ Čatloš Ferdinand. Základné problémy k slovenskej otázke prvej polovice XX. storočia, s.8. Slovenská národná knižnica, Martin. Literárny archív. Ferdinand ČATLOŠ, sign. 129 E 2

¹²⁶ Tamtiež, s.8

¹²⁷ Čatloš Ferdinand. Idea slobody, s.20. Slovenská národná knižnica, Martin. Literárny archív. Ferdinand ČATLOŠ, sign. 129 E 2

(ľudácky) reprezentoval slovenský národ“.¹²⁸ Rozpad Československa a oddelenie sa Slovenska od ČSR videl ako nevyhnutné, a nie kvôli slovenským aspiráciám na samostatnosť ale vďaka situácií, v ktorej sa ČSR po Mníchovskej dohode nachádzala:

„...bol to útvar upečený už na strávenie hladných susedov a šlo jedine o to, ako a čo možno bolo ešte z náplne tohto torza zachrániť“.¹²⁹

Je zrejmé, že v roku 1938 bol Ferdinand Čatloš presvedčeným nacionalistom a veril, že HSĽS by mala byť vedúcou stranou v novom Slovenskom štáte.¹³⁰ Takisto medzinárodná situácia sa nevyvíjala priaznivo pre, vtedy už Česko-Slovensko.

V spomienke „Otázka viny“¹³¹ Čatloš píše o svojich vedomostiach ohľadom vyhladzovacích táborov a celkovo o zločinoch Nemecka počas vojny. O všetkých píše, že o nich nevedel a argumentuje rôznymi spôsobmi, jeden z argumentov je citovanie knihy „*Noc a mlha*“,¹³² z nej si Čatloš vytiahol úryvok o tom, že počas vojny málokto vedel o zabíjaní plynom a vyhladzovacích táboroch.¹³³ A samozrejme tvrdí, že o tom nevedel ani on. O tomto tvrdení by som ale polemizoval, aj keby bola pravda, že Ferdinand Čatloš nevedel o priamom zabíjaní vo vyhladzovacích táboroch, tak prinajmenšom zatváral oči pred vyvážaním slovenských židov do Poľska, alebo ich zatváral pred vojnovými zločini na východnom fronte. To, že o týchto zločinoch nebol Čatloš priamo informovaný, ho neospravedlňuje z toho, že proti tomu nič neurobil skôr ako v roku 1944. S týmto by som priamo spojil jeho snahu o očistenie svojho mena v súvislosti s „vychvalovaní Hitlera z čias, keď som nevedel o jeho zločinctve“.¹³⁴

„Moje chvály Hitlera sú dôkazom, že som o jeho zverstvách nevedel a nebol presvedčený v tej miere, aby som hovoril len o líci a rub zamlčoval. Líce som videl jasne a rub mi bol skrytý i neveril som ani určitým náznakom protihitlerovskej propagandy“.¹³⁵

Ak spojíme jeho vysoké postavenie v Slovenskom štáte s tým, že podľa jeho slov, neveril náznakom protihitlerovskej propagandy, tak nám vyjde, že pravdepodobne musel mať prinajmenšom podozrenia, ale napriek tomu nič proti týmto chválam a iným politikám štátu

---

¹²⁸ Čatloš Ferdinand. V čom treba koriovať, s.55. Slovenská národná knižnica, Martin. Literárny archív. Ferdinand ČATLOŠ, sign. 129 E 2 2

¹²⁹ Tamtiež, s.55

¹³⁰ Pozn. autora: Bola ale jediná strana

¹³¹ Čatloš Ferdinand. Otázka viny, s.304. Slovenská národná knižnica, Martin. Literárny archív. Ferdinand ČATLOŠ, sign. 129 E 2

¹³² Kulka Erich, Kraus Ota. Noc a mlha. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1958. ISBN: d-584163

¹³³ Čatloš Ferdinand. Otázka viny, s.304. Slovenská národná knižnica, Martin. Literárny archív. Ferdinand ČATLOŠ, sign. 129 E 2

¹³⁴ Tamtiež, s.305

¹³⁵ Tamtiež, s.305

a seba neurobil a argumentovať tým, že keďže som chválil, tak som nevedel, je úplne scestné. Asi ale najväčšia záhada, o ktorej sa dočítame konkrétne v tejto spomienke je o jeho nevedomosti o Hitlerových zločinoch a jeho plánoch na organizovanie Slovenského národného povstania.

Ako som už napísal vyššie, Čatloš tvrdí, že nevedel o zločinoch, ale v nasledujúcej stránke píše –

„V súvislosti s oslobodením Osviečima poukazujem na môj návrh pre povstanie posielaný do SSSR. V tomto som viazal vystúpenie slovenského vojska pri nacistom predbežným bezpečným zmocnením sa Krakova!... Bezpečné dobytie Krakova znamenalo zaistenie... Osvietima,... ČS. vedenie povstania však môj plán zmarilo... Koľko dlhých mesiacov sa tým oddialilo oslobodenie Osvietima?... Ako vieme v Osvietime plynom otravovali nacisti spomedzi vyhladzovacích táborov najdlhšie. Mojim návrhom bolo by sa zachránilo v Osvietime koľko ľudí?“¹³⁶

Týmto nemám v úmysle dokázať, že Čatloš vedel o vyhladzovacom tábore v Osvienčime, keď chystal povstanie, pretože tým by sám sebe protirečil, keď písal, že o tom nevedel a to by bolo príliš očividné, keďže to písal na dvoch po sebe idúcich stranách. Skôr chcem ukázať, ako chcel Čatloš, v období písania práve tejto spomienky, manipulovať čitateľom. Ako sám tvrdil, o tábore nevedel, ale zároveň píše, že čo všetko sa tam stalo a ako sa tomu mohlo zabrániť a že len kvôli tomu, že mu jeho plán zmarili, sa to neuskutočnilo. Čatloš sa snaží vyvolať pocit, že vďaka jeho plánu by sa zachránilo mnoho životov a že on je ten dobrý lebo vedel, čo sa tam deje aj keď písal, že o tom nevedel. Snaží sa spraviť zo seba hrdinu a vlastne aj martýra, minimálne zo svojho plánu, aj keď to čo píše, píše ex post a tým pádom sú jeho argumenty irelevantné. Ak by aj jeho plán zachránil množstvo životov, zachránil by ich náhodou, pretože o Osvienčime nevedel. Alebo o ňom vedel a klame na predchádzajúcej strane. Touto spomienkou som chcel len ukázať na absurdnosť niektorých Čatlošových argumentov v jeho pamätiach a že by čitatelia nemali prijímať všetky informácie, ktoré v nich nájdú ako pravdu.

Čatlošovo myslenie dobre ukazuje aj úvaha, v ktorej porovnáva seba, ako možnú vedúcu postavu povstania s Jánom Golianom, dočasným veliteľom povstania.¹³⁷ Jeden z dôležitých atribútov svojej osoby a zároveň jeden z argumentov, prečo mal byť Čatloš

---

¹³⁶ Tamtiež, s.305

¹³⁷ Čatloš Ferdinand. Glossa k povstaniu, s.171. Slovenská národná knižnica, Martin. Literárny archív. Ferdinand ČATLOŠ, sign. 129 E 2

veliteľom povstania používa fakt, že sa už zamladi stal národovcom, že bol preto vylúčený zo školy a že bol legionárom, čo sa vtedy považovalo za vrchol národnej snahy,¹³⁸ a preto

„Už tieto údaje sú neklamnou známkou, že čo sa týka slovenskosti,... obstáli v skúškach životných.¹³⁹ Jána Goliana opisuje ako človeka, čo sa narodil v Maďarsku, za ženu má Češku a „ak... možno hovoriť o uvedomelosti národnej, tak iba vo zmysle československom“.¹⁴⁰

Čatloš, podľa seba pravý národovec, má právo viesť vojsko,¹⁴¹ pretože je pravý Slovák.

Memorandum, ktoré Ferdinand Čatloš poslal do ZSSR má prepísané aj vo svojich spomienkach. Chcel by som poukázať na niektoré myšlienky, ktoré tam napísal a analyzovať ich. Zároveň nechcem analyzovať tento dokument z hľadiska vojenského alebo politického, to už bolo spravené na iných miestach, napríklad. v *Ferdinand Čatloš – vojak a politik (1895 – 1972)*.¹⁴² Dokument začína odôvodnením, prečo chce aby Slovensko zmenilo kurz vo vojne a pridalo sa k ZSSR a snaží sa vyviniť z vojny, pretože „diktátom muselo vypovedať vojnu SSSR.“¹⁴³ Následne ponúka vojenské riešenia a potom sa dostáva k štátnemu prevratu, ktoré uskutoční vojenské vedenie a nastane vojenská diktatúra a až neskôr, po vojne, by sa k moci dostali politické zložky.¹⁴⁴ Slovensko by si udržalo svoju štátnosť a kooperovalo by aj s „československými jednotkami na podklade vzájomnej nezávislosti, lebo inak by nastalo obapolné sváry a povážlivé konflikty.“¹⁴⁵ Myslím si, že aj v tomto memorande sa ukazuje myšlienkový svet Čatloša. Snaha vyviniť sa z vojny, ktorú možno on sám nevyhlásil, ale ktorú viedol, mu ostala aj po vojne. Jeho používanie panslavizmu vo svojich pamätiach je pravidelné a tak sa nemôžeme čudovať, že tento argument použil aj na začiatku memoranda. To, že mal silné citové väzby na ostatných Slovanov je zrejmé, často ich ale vedel odložiť a uprednostnil záujmy len Slovenského štátu. To, že po štátnom prevrate by sa k moci dostali vojaci je logické. Ak Ferdinand Čatloš po vojne neustále tvrdil, že Slovenské národné povstanie neuspelo vďaka tomu, že v ňom nakoniec nemohol byť angažovaný, len vychádza z toho, že si o sebe myslel, že je schopný riadiť Slovenský štát on, už v roku 1944. Samostatnosť tohto štátu by bola zaručená kvôli vyhnutiu sa konfliktom s Čechmi. V tomto možno Čatloš aj pravdu má, ale ako

---

¹³⁸ Čatloš Ferdinand. Situačné vysvetlivky a úvahy, s. 155. Slovenská národná knižnica, Martin. Literárny archív. Ferdinand ČATLOŠ, sign. 129 E 2

¹³⁹ Tamtiež, s.155

¹⁴⁰ Tamtiež, s.155

¹⁴¹ Pozn. autora: povstalecké

¹⁴² Baka Igor, Cséfalvay František, Kralčák Peter a kol. Ferdinand Čatloš – vojak a politik (1895 – 1972). 1. Vyd. Bratislava: Pro Militaria Historica, 2011. ISBN: 978-80-970768-0-1

¹⁴³ Čatloš Ferdinand. „Memorandum“, s.222. Slovenská národná knižnica, Martin. Literárny archív. Ferdinand ČATLOŠ, sign. 129 E 2

¹⁴⁴ Tamtiež, s.223

¹⁴⁵ Tamtiež, s.223

väčšiu motiváciu u neho jednoducho vidím možnosť byť pri moci čo najdlhšie a nastaviť smerovanie štátu, tak ako si to on sám želá. Niektoré tieto argumenty potvrdzuje aj sám Čatloš v spomienke „*Môj postoj k povstaniu*,“¹⁴⁶ v ktorom píše, že vyhlásenie vojny proti ZSSR prijal „v rozčúlení a v hlavybôľu“¹⁴⁷ ale úlohu „prijal a rozkazy verne plnil.“¹⁴⁸ Argumentuje tým, že odstúpiť z funkcie „bolo by akýmsi zbabelstvom v životom boji za národné veci“¹⁴⁹ a opäť tvrdí niečo iné ako v iným spomienkach, keď tvrdí, že „majúc na mysli, že nacizmus je bezohľadný.“¹⁵⁰ Narážam opäť na jeho tvrdenia, že nevedel, aké Nemecko je, aj keď mal už v tomto čase informácie o dianí v Nemecku so židmi.

---

¹⁴⁶ Čatloš Ferdinand. *Môj postoj k povstaniu*, s.327. Slovenská národná knižnica, Martin. Literárny archív. Ferdinand ČATLOŠ, sign. 129 E 2

¹⁴⁷ Tamtiež, s.327

¹⁴⁸ Tamtiež, s.327

¹⁴⁹ Tamtiež, s.327

¹⁵⁰ Tamtiež, s.327

7 KOMPARÁCIA FERDINANDA ČATLOŠA S JOZEFOM TISOM

Komparácia je, podľa môjho názoru, esenciálna pri tomto type práce, to znamená, analýze osobnosti a myslenia. Pri komparácií vyjdú najavo niektoré povahové črty Ferdinanda Čatloša v oveľa väčšom rozsahu, ako keby sme túto metódu nepoužili. Porovnávanie ľudí alebo fenoménov nevynesie na povrch len rozdielnosti ale aj podobnosti v porovnávaných jednotlivín. Jozefa Tisa som vybral preto, lebo aj keď pochádzal z úplne iného prostredia, tak sa dostal do jednej vlády s Ferdinandom Čatlošom, ich životy boli po celý čas rozdielne, ale aj napriek tomu v nich možno badať podobnosti a síce boli rozdielny ľudia s rozdielnymi názormi a životom, obaja boli počas trvania Slovenského štátu nacionalistami a obaja mali ako hlavnú prioritu národ. Takisto je komparácia s Jozefom Tisom čiastkovým pokusom o kontextualizáciu Ferdinanda Čatloša v prostredí Slovenského štátu z hľadiska myslenia, skutkov, prosopografie. Primárnou úlohou tejto kapitoly je ale stále Čatloš, nechcem sa púšťať do analýzy myslenia Jozefa Tisa. Ten za sebou nezanechal pamäti, ktoré by bolo možné analyzovať, ale keďže bol Jozef Tiso dôležitá postava slovenskej histórie, vznikli o ňom mnohé publikácie, ako som napísal v úvode, v tejto práci budem využívať monografiu od *Jamesa M. Warda: Jozef Tiso, Kňaz, politik, kolaborant*.¹⁵¹

Prvá charakteristika sa bude zaoberať tým, ako sa vnímali porovnávaní v mladosti a kde sa ocitli na konci prvej svetovej vojny a na začiatku nového štátu Československa, ktorý poskytol obom, Čatlošovi aj Tisovi, nové možnosti a nasmeroval ich život. Obaja sa narodili v rovnakej dobe, ale čo je zaujímavé, Jozef Tiso, starší z týchto dvoch, mal inú cestu k svojmu národnému uvedomeniu ako Ferdinand Čatloš. Ako som už napísal v prvej časti tejto práce, Čatloš sa angažoval v národnom hnutí už na strednej škole, z ktorej bol neskôr vylúčený. Na druhej strane Jozef Tiso, aj keď pochádzal zo severného Slovenska, z dnešnej Bytče, nebol presvedčeným Slovákom a mnohí ho považovali za *Magyara*.¹⁵² Tento pojem vysvetľuj autor knihy *James M. Ward* ako označenie osôb, ktoré „boli lojálne voči štátu a uznávali nadradenosť maďarskej kultúry.“¹⁵³ Jozef Tiso bol výborný žiak a už v mladom veku jeho rodičia rozhodli, že ako kňazovi sa mu dostane dobrého vzdelania a zaistí mu to dobrý život.¹⁵⁴ Z Bytče šiel študovať postupne do Žiliny, Nitry a nakoniec aj do Viedne.¹⁵⁵ Ferdinandovi Čatlošovi sa

---

¹⁵¹ Ward Mace James. Jozef Tiso. Kňaz, Politik, Kolaborant. 1. vyd. Bratislava: SLOVART, spol. s. r. o., 2018. ISBN: 978-80-556-1159-4

¹⁵² Tamtiež, s.20

¹⁵³ Tamtiež, s.11

¹⁵⁴ Tamtiež, s.29

¹⁵⁵ Tamtiež, s.29 - 35

dostalo vyššieho vzdelania až počas prvej republiky a na začiatku prvej svetovej vojny musel narukovať do armády ako vojak. Jozefa Tisa zastihla vojna už ako kňaza, ale takisto ho povolali do služby ako poľného kuráta.¹⁵⁶ Počas vojny sa obaja muži dostali do iných situácií, Čatloš sa pridala do Československých légií a Jozef Tiso sa po chorobe vrátil do zázemia, do Nitry, kde stúpala v cirkevnom rebríčku a vychvaľoval „udatnosť uhorského vojska.“¹⁵⁷ Tisov život v období počas monarchie sa zameriaval skôr na duchovnú stránku jeho života. Katolicizmus chápal ako niečo vyššie nacionalizmu,¹⁵⁸ čo samozrejme nie je možné badať u Čatloša, ktorý nebol katolíkom, ale podľa neskorších pamätí, ktoré som analyzoval v druhej časti tejto práce, vždy pokladal národ za najvyššiu hodnotu.

Po vytvorení Československa v roku 1918 sa pre oboch mužov začal nový život. Ferdinand Čatloš sa začal angažovať v armáde, v ktorej pomerne rýchlo stúpala v hierarchii. Tým, že aktívne pôsobil v Československých légiách, nebolo pochybnosti o jeho oddanosti novému štátu. Na druhej strane stál Jozef Tiso, ktorý počas jeho pôsobenia v Nitre používal pomad'arčené meno a často konverzoval po maďarsky.¹⁵⁹ Jozef Tiso sa ale rýchlo preorientoval na slovenského nacionalistu a zaradil sa tak medzi „nových“¹⁶⁰ Slovákov.¹⁶¹ Už v prvej časti tejto práce som napísal, že Ferdinand Čatloš bol ambicióznym človekom a to hlavne kvôli jeho armádnej kariére. Niečo podobné môže platiť aj pri Jozefovi Tisovi, ten síce v novej armáde Československa nepôsobil, ale začal sa angažovať v politike, najskôr v lokálne v Nitre¹⁶² a neskôr aj v celoštátnej. Ako ale píše *James M. Ward*,

„...jeho premena na slovenského politika bola oportunistickou, dôkladne zvažovanou odpoveďou na revolúciu. Za slovenskú vec sa verejne angažoval až odvtedy, keď mu uhorská katolícka hierarchia už nemohla pomôcť v kariére.“¹⁶³

Kým sa Čatloš angažoval v armáde a stúpala v pozíciách, tak sa Tiso začal aktívne podieľať v straníckej politike, ktorá ho nakoniec vyniesla až do vlády, v ktorej sa stal ministrom zdravotníctva.¹⁶⁴ Prechod do vlády ľudákom ale nezabezpečil nijaké väčšie úspechy, pretože Tiso, ako v tej dobe zástanca aktivizmu,¹⁶⁵ nevedel presvedčiť vlastných straníkov, aby sa

---

¹⁵⁶ Tamtiež, s.46

¹⁵⁷ Tamtiež, s.48

¹⁵⁸ Tamtiež, s.55

¹⁵⁹ Tamtiež, s. 64

¹⁶⁰ Pozn. autora: Slovákov, ktorí neboli úplne národne uvedomelí pred rokom 1918

¹⁶¹ Ward Mace James. Jozef Tiso. Kňaz, Politik, Kolaborant. 1. vyd. Bratislava: SLOVART, spol. s. r. o., 2018. ISBN: 978-80-556-1159-4, s.67

¹⁶² Tamtiež, s.81 - 83

¹⁶³ Tamtiež, s.82

¹⁶⁴ Tamtiež, s.122

¹⁶⁵ Pozn. autora: Mal záujem spolupracovať s Prahou

správali ako vládna strana.¹⁶⁶ Čatloš a Tiso v tomto období zastávali, zdá sa, rovnaké názory na Československú politiku, aspoň čo sa týka spolupráce so štátom, čo bolo prinajmenšom pri Čatlošovi pochopiteľné, pretože ako ambiciózny človek mal záujem stúpať v armádnej hierarchii a Tiso sa aspoň na krátku dobu pôsobenia vo vláde snažil pôsobiť ako Čechoslovák a to tak, že nepôsobil v opozícii.

Hlinkova slovenská ľudová strana takmer od svojho vzniku obsahovala v sebe dve frakcie - umiernených a radikálov. Jozef Tiso sa považoval za umierneného,¹⁶⁷ a tak keď sa v roku 1938 stal predsedom strany, mohol to považovať za jedno z jeho veľkých víťazstiev spolu s uznaním slovenskej autonómie.¹⁶⁸ Práve počas obdobia 1938 – 1939 sa cesty Čatloša a Tisa po prvýkrát pretli. Čatloš sa stal zástupcom operujúcich armád pri novej slovenskej vláde. Táto pozícia nebola ale také dôležitá ako tá, ktorá prišla po vyhlásení samostatného Slovenska, tu Ferdinand Čatloš obsadil ministerstvo národnej obrany a Jozef Tiso sa stal prezidentom nového štátu.¹⁶⁹

Nový štát mal množstvo problémov a jeden z nich bola ochranná zmluva s Nemeckom, ktorá zabezpečovala Slovensko pred vonkajšou agresiou, ale narúšala aj vnútorné fungovanie štátu. Začali rozhovory týkajúce sa tejto zmluvy a Slováci si vymohli niektoré ústupky, hlavne kvôli blížiacej sa vojne s Poľskom.¹⁷⁰ O útoku mali obaja muži pravdepodobne rovnaký názor, aj keď Čatloš tvrdil po vojne niečo iné, rozporujú to armádne dokumenty ako som už písal v kapitole tejto práce *Prvý minister národnej obrany Slovenskej republiky (1939 – 1944)*, ale aj fakt, že sám Tiso dal súhlas, že podporí vojnu proti Poľsku, hlavne kvôli zárukám Nemecka o navrátení niektorých stratených území.¹⁷¹ Fakt, že by sa Tiso rozhodol o útoku na Poľsko a neinformoval o tom svojho ministra obrany a hlavného veliteľa armády je viac než nezmyselný.

Po salzburských rokovaniach sa Čatloš prikláňal najskôr na stranu radikálov, ale neskôr sa pripojil k umierneným a k Tisovi, o tomto som už tiež písal v kapitole *Prvý minister národnej obrany Slovenskej republiky (1939 – 1944)*.

Zapojenie sa do vojny proti Sovietskemu zväzu odobrili obaja muži a práve v tejto vojne sa Ferdinand Čatloš dozvedel, ako sa zachádza s partizánmi, civilným obyvateľstvom a hlavne so židmi. K otázke zaobchádzania so židmi sa vyjadruje aj vo svojich pamätiach, ktoré som

---

¹⁶⁶ Ward Mace James. Jozef Tiso. Kňaz, Politik, Kolaborant. 1. vyd. Bratislava: SLOVART, spol. s. r. o., 2018. ISBN: 978-80-556-1159-4, s.144

¹⁶⁷ Tamtiež, s.173

¹⁶⁸ Tamtiež, s.187

¹⁶⁹ Tamtiež, s.216

¹⁷⁰ Tamtiež, s.225

¹⁷¹ Tamtiež, s.225

analyzoval a spochybnil. Jozef Tiso, ktorý podporil deportácie židov sa proti nim nepostavil až do roku 1943,¹⁷² a aj vtedy to bolo „najmä pre námietky zo strany slovenskej cirkevnej hierarchie a „alibizmus“ spojený s obratom vo vojne.“¹⁷³

Jozef Tiso sa vďaka svojej pronemeckej politike dostal do slepej uličky a v roku 1944 už neponúkal Slovenskému štátu nijakú perspektívu do budúcnosti, a tak sám dohnal mnohých Slovákov,¹⁷⁴ medzi nimi aj Čatloša k pridaniu sa k odboju. Práve Slovenské národné povstanie opäť oddelilo osudy Ferdinanda Čatloša a Jozefa Tisa. Čatloš pochopil, že medzinárodná situácia je v neprospech zotrvania Slovenska s Nemeckom, zato Tiso sa snažil vždy obraňovať svoje postoje.¹⁷⁵ Jozef Tiso sa nesnažil pridať ku Slovenskému národnému povstaniu ako Čatloš, snažil sa ho aktívne potlačiť a povstalcov označil za zradcov národa.¹⁷⁶

Súd Jozefa Tisa bol vykalkulovaný a do veľkej miery ovplyvňovaný politikou, ale jedine z neho sa môžeme dozvedieť ako sa snažil Jozef Tiso obhajovať. Niektoré argumenty používal aj Čatloš vo svojich pamätiach. *James M. Ward* tvrdí, že „Tiso sa obhajoval ospravedlneniami typickými pre kolaborantov,“¹⁷⁷ že musel prijať Nemecko ako ochrancu, aby zachránil Slovenský národ, že sa snažil s Nemcami hrať dvojité hru a presadzovať svoj program a nie program radikálov. Argument, ktorý nepoužil, a v čom sa líšil od Čatloša je, že nečakal na správnu príležitosť na obrat a zradu Nemecka ale, že dúfal, že Nemecko vojnu vyhrá a bude mier. Ale podobne ako Čatloš popieral zodpovednosť, tvrdil, že o ničom nevedel a o ničom nebol informovaný.¹⁷⁸

Mali teda Ferdinand Čatloš s Jozefom Tisom viac spoločného alebo rozdielneho? Na prvý pohľad sa zdá, že viac rozdielneho, predsa len jeden bol uvedomelý Slovák a nacionalista ešte počas Rakúska-Uhorska a druhý nasledoval skôr oportunistickú líniu a k slovenskému nacionalizmu sa pridal až keď to bolo priaznivé. Takisto jeden bol luterán a druhý katolík, jeden vojak a druhý kňaz. Čatloš sa nakoniec pridal, alebo sa o to aspoň pokúsil, k odboju a k Slovenskému národnému povstaniu, na druhej strane stál Tiso, ktorý povstanie odsúdil a až do poslednej chvíle trval na tom, že Slovensko musí držať s Nemeckom. Podľa môjho názoru ale, sa pri týchto dvoch osobách striedali obdobia, kedy sa viac-menej odlišovali s obdobiami, kedy si boli do veľkej miery podobní. Do vyhlásenia Československa boli obaja rozdielni, ale po roku 1918 si boli podobní tým, že sa snažili svojím spôsobom byť lojálny štátu, v ktorom

---

¹⁷² Tamtiež, s.262

¹⁷³ Tamtiež, s.262 - 263

¹⁷⁴ Tamtiež, s.287

¹⁷⁵ Tamtiež, s.303

¹⁷⁶ Tamtiež, s.290

¹⁷⁷ Tamtiež, s.303

¹⁷⁸ Tamtiež, s.303

pôsobili. Po opätovnom prechode Tisa do opozície v rámci Československej politiky sa stali opäť rozdielnymi. Rovnakú politiku začali zaujímať po vyhlásení samostatného Slovenského štátu, v otázkach ako boli vojna proti Poľsku,¹⁷⁹ ZSSR a v menšej miere aj deportáciám židov, o ktorých bol Tiso dobre informovaný a Čatloš mal skúsenosti z východného frontu, a tak si mohol ľahko domyslieť, čo sa so židmi v okupovanom Poľsku dialo. Čatloš „zradil“ Tisa, keď sa pridal k povstalcom. Posledné obdobie je fiktívne a nazval by som ho obdobie alibizmu, toto obdobie nie je časovo ohraničené a týka sa oboch osôb. Alibizmus používal Tiso pri svojom súde a v podstate rovnaké argumenty používal Ferdinand Čatloš vo svojich spomienkach. Ich názory boli v mnohých bodoch spoločné, obaja sa snažili zachrániť slovenský národ, ale obaja zaujali rozdielne miesto. Obaja vedeli, čo sa so židmi deje, ale Tiso bol antisemita už v roku 1918,¹⁸⁰ a o Čatlošovi sa nijaké informácie o antisemitizme nevyskytujú.

---

¹⁷⁹ Pozn. autora: Aj keď tvrdil Čatloš niečo iné, dospel som k záveru, že fabuloval.

¹⁸⁰ Ward Mace James. Jozef Tiso. Kňaz, Politik, Kolaborant. 1. vyd. Bratislava: SLOVART, spol. s. r. o., 2018. ISBN: 978-80-556-1159-4, s.78

8 ZÁVER

Táto práca si dala za úlohu analyzovať a reflektovať myšlienky Ferdinanda Čatloša. Väčšinová laická verejnosť nepozná toto meno, ale ani mnohí študenti histórie, čo je pochopiteľné, Ferdinand Čatloš bol slovenským politikom a ja som študoval na českej vysokej škole. Slovenské študentstvo, s ktorým som mal možnosť debatovať o tomto človeku, ho takisto ale nepozná, aj keď sa nejednalo vyložene o študentov histórie ale príbuzných oborov. Ferdinand Čatloš svojimi myšlienkami neovplyvnil široké masy, nebol to vojenský teoretik, ktorého citujú vojenský odborníci, vojenský historici alebo ani bezpečnostný analytici, jeho plán je v literatúre často odsudzovaný ako neuskutočiteľný a postavený mimo realitu.

Čatloša som si pre svoj výskum vybral z dôvodu naozaj rozsiahlych spomienok. Jeho spomienky boli analyzované, preberané v niektorých dielach, aj takých, ktoré som v tejto práci spomínal.¹⁸¹¹⁸² Niektorí autori jeho spomienky preberali bez uváženia, niektorí ho kritizovali za jeho alibizmus. Ja som si dal za úlohu, ako vyplýva z názvu práce, analyzovať jeho myslenie, ktoré sa najlepšie reprezentuje v jeho pamätiach. Na to aby sme ale mohli najlepšie pochopiť myslenie človeka, tak som mal záujem predstaviť aj jeho život pomocou biografie, ktorá ukáže ako sa život Ferdinanda Čatloša menil.

Záver, ktoré je možné spraviť z mnou vybraných spomienok alebo aj z množstva materiálu, ktorý Ferdinand Čatloš napísal, je evidentné, že sa po celý svoj povojnový život snažil očistiť svoje meno, podával argumenty, prečo robil čo robil. Nevyhol sa ale fabulovaniu, prekrúcaniu minulosti, zatrpknutosti, ktorá je evidentná z textov, ktoré som čítal a analyzoval.

To, že bol často označovaný za zradcu národa, ho poznačilo a zdá sa, že sa cez to nevedel preniesť. Takisto nevedel odpustiť ľuďom, ktorí ho „vyšachovali“ zo Slovenského národného povstania, aj keď mnohí z nich už boli po smrti a fakt, že ho zatkli a odviekli do ZSSR mu pravdepodobne zachránilo život.

Na otázky vznesené v úvode práce nie je úplne jednoduché odpovedať, pretože nie je úplne možné robiť závery len z spomienok alebo aj akcií, ktoré Ferdinand Čatloš sám robil. Aj tak sa ale môžeme pokúsiť vyvodiť závery z toho, čo som skúmal a snažiť sa vytvoriť čo najpresnejší obraz F. Čatloša.

To, prečo sa pridal ku klérofašistom a radikálom v Slovenskej vláde by sme mohli spojiť s tým, prečo sa pridal k legionárom počas prvej svetovej vojny. Jednoducho sa snažil bojovať

---

¹⁸¹ Baka Igor, Cséfalvay František, Kralčák Peter a kol. Ferdinand Čatloš – vojak a politik (1895 – 1972). 1. Vyd. Bratislava: Pro Militaria Historica, 2011. ISBN: 978-80-970768-0-1

¹⁸² Štefánský Václav. Generál Ferdinand Čatloš. (Biografický náčrt). 1. Vyd. Bratislava: Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 1998. ISBN: 80-88842-13-1

za národ a tieto dve cesty boli najpriamejšie ako sa k národu dostať a pracovať na jeho budovaní. Bol legionárom ale nevnímal sám seba ako Čechoslováka, minimálne to nebolo evidentné ani z jeho pamätí, kde som na to nenarazil ani raz, ani z literatúry, ktorá o ňom vznikla. To môže byť opäť kontradiktujúce, pretože predsa len sa chcel na konci vojny pridať do Slovenského národného povstania, ktoré bolo vedené z Londýna a priamo malo záujem obnoviť Československo. Tu je dôležité uvedomiť si dve veci, prvá je, že Ferdinand Čatloš originálne nemal záujem na obnovení Československa, ako je zrejmé z memoranda, ktoré poslal do Sovietskeho zväzu. Takisto jeho obrátenie sa proti Slovenskému štátu nemožno prisudzovať k jeho láske k Čechom, Čechoslovákovi, Benešovi alebo Prahe.

Z jeho pamätí a literatúry je zrejmé, že opäť konal, aby „zachránil“ slovenský národ. Triesvo videl, že Slovenský štát, ak ostane stáť spolu s Nemeckom, nemá perspektívu na budúcnosť a garanta hľadal pri najbližšej veľmoci, ZSSR.

Pamäti ako pramene môžu byť a často sú nedôveryhodné, pretože vznikajú s odstupom času a často, ak sú písané kontroverznou osobou, slúžia na fabulovanie a alibizmus. Bol ale Ferdinand Čatloš oportunistom, prípadne neskôr v živote alibistom? Na to, že bol oportunistom nie je podľa môjho názoru až také zložité odpovedať. Ferdinand Čatloš sa totižto, ak už aj prejavoval známky oportunizmu, tak to nebol oportunizmus prospechársky. Čatloš nebol človek bez chrbtovej kosti a asi najväčším podozrením na oportunizmus je jeho plán na vojenský prevrat v Slovenskom štáte a nastolenie vojenskej diktatúry. Alibizmus je u Čatloša evidentný a je možné spojiť jeho alibizmus so snahou očistiť svoje meno po vojne a takisto priznávať sebe zásluhy na Slovenskom národnom povstaní. Všetky tieto tri roviny sú viditeľné v jeho pamätiach, alibizmom sa snažil očistiť svoje meno. Fabuloval a vymýšľal si, ako som to naznačil už v biografickej časti a takisto aj v kapitole *Spomienky Ferdinanda Čatloša*. Snaha priznávať zásluhy v SNP, ktoré sú spochybnenia hodné, súvisela s jeho snahou dostať sa medzi tých „dobrých“ mužov Slovenskej histórie. Seba vnímal ako realistu a všetko, čo robil, robil pre národ a to, že ho nakoniec odsúdili, mu prišlo nefér a nespravodlivé. Podľa môjho názoru to je aj pravý dôvod písania jeho pamätí, snahu zmeniť pohľad na jeho osobu. Z pohľadu zradcu a klérofašistu na pohľad odbojára, národovca a záchrancu národa.

Z komparácie so životom Jozefa Tisa by som už len opäť spomenul, že Čatloš a Tiso boli rozdielne osobnosti a ich život sa často odlišoval, ale veľa toho mali spoločného ako napríklad, nacionalizmus, snahu pracovať v štáte, ktorý im nevyhovoval - Československo. Obaja zastávali rovnaké pozície v pohľade na vojnu proti Poľsku, Sovietskemu zväzu. A posledná spoločná charakteristika je, že obaja boli nakoniec alibisti, každý síce odlišným

spôsobom, ale obaja sa nakoniec uchýlili k alibizmu, jeden na súde a druhý až vo svojich spomienkach.

Ak sa vrátim ku pojmu klérofašizmu, tak je ťažké aplikovať ho na osobu Ferdinanda Čatloša, ak by sme brali definíciu *Rogera Griffina*,¹⁸³ tak Čatloš klérofašistom nie je, pretože nebol klerik a konfesiónálne sa odlišoval od hlavného katolíckeho prúdu v štáte. Ak budeme brať do úvahy viac *Kubátovú* a *Kubáta*¹⁸⁴ tak klérofašistom bol, pretože pôsobil na vrcholných pozíciách v štáte, ktorý mal znaky klérofašizmu. Ja sa podľa skúmania jeho spomienok a života prikláňam viac k faktu, že klérofašistom nebol a to na základe *Griffinovho* argumentu, že nie je klerik.

Na záver už len zostáva povedať, že som skúmal len malú časť Čatlošových spomienok, tie tisícky a tisícky strán, ktoré som nemal možnosť čítať, možno odkrývajú ešte inú stránku Čatlošovej osobnosti, ktorú som ja neodhalil. Je tu teda priestor pre ďalší výskum, otázkou už len zostáva či pamäti, ktoré som nečítal, majú nejakú hodnotu. Aby som to vysvetlil, tak len uvediem, že som čítal stovky strán pamätí, ale použil som len niektoré a to hlavne kvôli opakovaniu sa myšlienok, sťažností a používaniu stále tých istých argumentov. To už ale nechám na budúcich bádateľov, aby si oni zhodnotili, akú veľkú hodnotu majú ostatné Čatlošove spomienky.

---

¹⁸³ GRIFFIN, Roger. The 'Holy Storm': 'Clerical Fascism' through the Lens of Modernism, *Totalitarian Movements and Political Religions*, 8:2 (2007): 213-227, 10.1080/14690760701321130

¹⁸⁴ KUBÁTOVÁ, Hana. KUBÁT M. The priest and the state: Clerical fascism in Slovakia and theory. *Nations and Nationalism*, 27 (2021): 734-749. <https://doi.org/10.1111/nana.12664>

9 LITERATÚRA A PRAMENE

9.1 Literatúra

BAKA Igor, CSÉFALVAY František, KRALČÁK Peter a kol. Ferdinand Čatloš – vojak a politik (1895 – 1972). 1. Vyd. Bratislava: Pro Militaria Historica, 2011. ISBN: 978-80-970768-0-1

DRÁBIK Jakub. Fašizmus. 1. Vyd. Bratislava: Premedia, 2019. ISBN: 978-80-8159-781-7

GRIFFIN Roger. The ‘Holy Storm’: ‘Clerical Fascism’ through the Lens of Modernism, Totalitarian Movements and Political Religions, 8:2 (2007): 213-227, 10.1080/14690760701321130

GRIFFIN Roger. Fašizmus. Úvod do komparatívnych štúdií fašizmu. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2021. ISBN: 978-80-246-4029-7

KAMENEC Ivan. Slovenský štát (1939-1945). 1.vyd. Praha: Anomal, 1992. ISBN: 80-900235-3-3

KORČEK Ján. Slovenská republika 1943-1945: K pôsobeniu mocensko-represívneho aparátu a režimu. 1. vyd. Bratislava: Ministerstvo obrany SR, 1999. ISBN: 80-88842-22-0

KOVÁČ Dušan. Dejiny Slovenska. 2.vyd. Praha: NLN, s.r.o., 2011. ISBN 978-80-7422-099-9

KUBÁTOVÁ Hana. KUBÁT M. The priest and the state: Clerical fascism in Slovakia and theory. Nations and Nationalism, 27 (2021): 734-749. <https://doi.org/10.1111/nana.12664>

KULKA Erich, Kraus Ota. Noc a mlha. 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1958. ISBN: d-584163

LENČEŠOVÁ Michaela. “K nacionálnym koncepciám Štefana Polakoviča, Maximiliána Chladného Hanoša a Alexandra Hirnera v období slovenského štátu.” České, slovenské a československé dějiny 20. století · XIII (2019).

https://www.academia.edu/85706456/K_nacion%C3%A1lnym_koncepci%C3%A1m_%C5%A0tefana_Polakovi%C4%8Da_Maximili%C3%A1na_Chladn%C3%A9ho_Hano%C5%A1a_a_Alexandra_Hirnera_v_obdob%C3%AD_slovensk%C3%A9ho_%C5%A1t%C3%A1tu

PEKNÍK Miroslav. Slovenské národné povstanie 1944: Súčasť európskej antifašistickej rezistencie v rokoch druhej svetovej vojny. 1. vyd. Bratislava: Veda, 2009. ISBN: 978-80-224-1090-8

SZABÓ Miloslav. Klérofašisti. 1. Vyd. Bratislava: SLOVART, spol s. r. o., 2019. ISBN: 978-80-556-3902-4

SZABÓ Miloslav. „Klérofašizmus“? Katolicizmus a radikálna pravica v stredoeurópskom kontexte (1918 – 1945). Historický časopis, 2017, 65, 4, pp. 675-687, Bratislava

ŠTEFANSKÝ Václav. Generál Ferdinand Čatloš. (Biografický náčrt). 1. Vyd. Bratislava: Ministerstvo obrany Slovenskej republiky, 1998. ISBN: 80-88842-13-1

WARD Mace James. Jozef Tiso. Kňaz, Politik, Kolaborant. 1. vyd. Bratislava: SLOVART, spol. s. r. o., 2018. ISBN: 978-80-556-1159-4

9.2 Pramene

Čatloš Ferdinand. Slovenská národná knižnica, Martin. Literárny archív. Ferdinand Čatloš, sign 129 E 1

Čatloš Ferdinand. Slovenská národná knižnica, Martin. Literárny archív. Ferdinand Čatloš, sign 129 E 2

Čatloš Ferdinand. Slovenská národná knižnica, Martin. Literárny archív. Ferdinand Čatloš, sign 129 F 1

Čatloš Ferdinand. Slovenská národná knižnica, Martin. Literárny archív. Ferdinand Čatloš, sign 129 I 7

Čatloš Ferdinand. Slovenská národná knižnica, Martin. Literárny archív. Ferdinand Čatloš, sign 129 I 17

Čatloš Ferdinand. Slovenská národná knižnica, Martin. Literárny archív. Ferdinand Čatloš, sign 129 J 4

Čatloš Ferdinand. Slovenská národná knižnica, Martin. Literárny archív. Ferdinand Čatloš, sign 129 J 4a

Čatloš Ferdinand. Slovenská národná knižnica, Martin. Literárny archív. Ferdinand Čatloš, sign 129 J 5

Čatloš Ferdinand. Slovenská národná knižnica, Martin. Literárny archív. Ferdinand Čatloš, sign 129 K 3

Čatloš Ferdinand. Slovenská národná knižnica, Martin. Literárny archív. Ferdinand Čatloš, sign 129 K 4

Čatloš Ferdinand. Slovenská národná knižnica, Martin. Literárny archív. Ferdinand Čatloš, sign 129 K 7

Čatloš Ferdinand. Slovenská národná knižnica, Martin. Literárny archív. Ferdinand Čatloš, sign 129 K 8